

LIETUVOS EDUKOLOGIJOS UNIVERSITETAS
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Tarptautinės mokslinės konferencijos

**LITUANISTIKA (BALTISTIKA)
ŠIUOLAIKINIUOSE UGDYMO PROCESUOSE**

TEZĖS

2017 m. balandžio 6–7 d.,
Vilnius, Lietuvos edukologijos universitetas

Konferencijos mokslinis komitetas

Pirmininkas – prof. habil. dr. ALGIRDAS GAIŽUTIS

(Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

Nariai:

prof. dr. INETA DABAŠINSKIENĖ (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva)

dr. GINA KAVALIŪNAITĖ (Vilniaus universitetas, Lietuva)

doc. dr. ŽYDRONĖ KOLEVINSKIENĖ (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

prof. dr. GINTAUTAS KUNDROTAS (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

doc. dr. ILJA LEMEŠKIN (Prahos Karolio universitetas, Čekija)

prof. dr. AIVAS RAGAUSKAS (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

doc. dr. OLGA SINIOVA (Maskvos valstybinis M. V. Lomonosovo universitetas, Rusija)

prof. habil. dr. PĒTERIS VANAGS (Stokholmo universitetas, Švedija)

Konferencijos organizacinis komitetas

Pirmininkė – doc. dr. JURGA TRIMONYTĖ BIKELIENĖ

(Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

Nariai:

doc. dr. LAIMA ANGLICKIENĖ (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva)

AGNĖ BALZAITĖ (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

doc. dr. ONA PETRĖNIENĖ (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

prof. dr. REGINA RINKAUSKIENĖ (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

GABRIELĖ RUBEŽIUTĖ (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

Konferencija organizuojama pagal ES SF finansuojamą projektą
„Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradar-
biavimo skatinimas“ (Nr. 09.3.1-ESFA-V-709-01-0002)

SVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Tezės išleistos iš Lietuvos edukologijos universiteto Mokslo fondo lėšų.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-471-097-1

TURINYS

Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė

LIETUVOS GIMNAZISTŲ POŽIŪRIS Į BENDRINĘ KALBĄ IR TARMES:
VAIZDINIŲ IR TIKROVĖS DARNA IR KONFLIKTIŠKUMAS 9

Laima Anglickienė

ETNINĖS KULTŪROS ŽINIŲ PANAUDOJIMAS LITUANISTINIŲ
STUDIJŲ PROGRAMOSE 10

Laimutė Balode

ONOMASTIKA MOKANT BALTŲ KALBŲ 11

Giedrė Barkauskaitė

VDU HMF KULTŪRŲ STUDIJŲ KATEDROS ELEKTRONINIS
DUOMENŲ ARCHYVAS: TURINYS, KŪRINIŲ ŽANRINĖ BEI
FORMOS ĮVAIROVĖ 12

Frederik Bissinger

LANGUAGE MAINTENANCE OF LITHUANIAN IN SWEDEN:
LANGUAGE USE, LANGUAGE POLICIES, IDENTITIES AND
SOCIAL NETWORKS 13

Grasilda Blažienė

BALTISTIKOS TYRIMŲ PAŽANGA – BE BENDRADARBIAVIMO
IR BE ŠALTINIŲ STUDIJŲ?! 15

Laimutė Bučienė

KALBININKO LEONARDO DAMBRIŪNO LIETUVYBĖS PAMOKOS . . . 16

Vida Česnulienė

DĖL SANGRAŽINIŲ FORMŲ VARTOSENOS 17

Pietro Umberto Dini

TARP BALTISTIKOS IR BALTICITAS ARBA UŽSIENIO BALTISTIKOS
KLAUSIMAI 18

Jurgita Girčienė

NAUJIEJI SKOLINIAI KAIP TARPKULTŪRINIŲ KONTAKTŲ
ATSPINDYS 19

Asta Gustaitienė

VISŲ LAIKŲ GERIAUSIOS LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ KNYGOS VAIKAMS:
AKSIOLIGINIS ASPEKTAS 20

<i>Vilija Janušauskienė</i> LITUANISTIKA (BALTISTIKA) MOKYMO(SI) TRIKAMPYJE: STATIKA, DINAMIKA, LANKSTI (NE)APIBRĖŽTIS	20
<i>Jurgita Jaroslavienė</i> ŠIUOLAIKINIAI DABARTINIŲ BALTŲ KALBŲ GARSYNO MOKSLINIAI TYRIMAI LIETUVOJE IR LATVIJOJE.	21
<i>Tiina Kattel</i> LIETUVOS DIENOS TARTU UNIVERSITETE	23
<i>Vidas Kavaliauskas</i> LITUANISTIKOS CENTRAS GRUZIJOJE	23
<i>Vidas Kavaliauskas, Giorgi Kobakhidze</i> PARENGTAS MOKOMASIS LIETUVIŲ–GRUZINŲ IR GRUZINŲ–LIETUVIŲ KALBŲ ŽODYNĖLIS	25
<i>Gina Kavaliūnaitė</i> LIETUVIŠKOS BIBLIJOS PĒDSAKAIS ANGLIJOS BIBLIOTEKOSE	26
<i>Vanda Kazanskienė</i> SANKT PETERBURGO ARCHYVŲ MEDŽIAGOS PANAUDOJIMAS DĒSTANT BALTISTIKOS STUDENTAMS	27
<i>Asta Kazlauskienė</i> TARPTAUTINĖ FONETINĖ ABĖCĖLĖ BENDRINEI LIETUVIŲ KALBAI: BALSIAI, KIRTIS, PRIEGAIDĖS	28
<i>Asta Kazlauskienė, Jūratė Ruzaitė, Ineta Dabašinskienė, Erika Rimkutė, Andrius Utkā</i> LIETUVIŲ KALBOS BESIMOKANČIŲJŲ PORTALAS LABAS: IDĒJOS	29
<i>Žydronė Kolevinskienė</i> „KUR ŠIANDIEN YRA LIETUVIŲ LITERATŪRA?“	31
<i>Gintautas Kundrotas</i> INTONACIJOS SEMANTIKA: TEORIJA IR PRAKTIKA	32
<i>Aranka Laczházi, Ričardas Petkevičius</i> BALTISTIKA BUDAPEŠTO LORANDO ETVEŠO UNIVERSITETE	34
<i>Laura Laurušonytė</i> LITERATŪRINĖS BALTISTIKOS VIETA BALTISTIKOS TYRIMUOSE	35
<i>Greta Lemanaitė Deprati</i> LITUANIKA JOGAILAIČIŲ UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS RINKINIUOSE	36

<i>Ilja Lemeskin</i> KUR VEDA UŽSIENIO LITUANISTIKOS KELIAS?	37
<i>Natalia Likhina, Violeta Lopetienė</i> LIETUVIŲ KALBOS DĖSTYMAS BALTIJOS FEDERALINIAME I. KANTO UNIVERSITETE	38
<i>Guido Michellini</i> LIETUVIŲ KALBOS DĖSTYMO SPECIFIKA ITALIJOS UNIVERSITETUOSE	40
<i>Rita Miliūnaitė</i> NAUJOJI LEKSIKA: ĮVAIRIAKALBĖS PATIRTYS IR DIALOGO GALIMYBĖ	41
<i>Geda Montvilaitė-Sabaitienė</i> LIETUVIŲ LITERATŪROS SKLAIDA. VERTIMAI Į ČEKŲ KALBĄ	43
<i>Lina Pestal</i> MANDAGUMO RAIŠKOS GRAMATINĖS PRIEMONĖS VERBALINĖJE LIETUVIŲ KALBOJE	44
<i>Ona Petrėnienė</i> MOKSLO POPULIARINAMIEJI TEKSTAI ŠIANDIENOS MOKYMO(SI) PROCESE	46
<i>Lina Plaušinaitytė, Skaistė Volungevičienė, Vilma Zubaitienė</i> INTERAKTYVUSIS FRAZEMŲ SAĖADAS KAIP AKADEMINĖS KALBOS MOKYMO PRIEMONĖ	47
<i>Svetlana Polkovnikova</i> LIETUVIŲ KALBOTYRA: MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS „VALODA DAŽĀDU KULTŪRU KONTEKSTĀ“	48
<i>Rima Radvigina</i> KONSTRUKCIJOS SU PRIELINKSNIU ANT LIETUVIŲ IR RUSŲ KALBOSE	49
<i>Sigutė Radzevičienė</i> AKTUALIOS KULTŪRŲ SAMPYNOS ŠVEDIJOS LITUANISTINIUOSE ŠALTINIUOSE	52
<i>Aivas Ragauskas</i> AR MOKYTOJAS IŠ LIETUVOS ALEKSANDRAS KAROLIS KURCIJUS NAUJOJO AMSTERDAMO (NIUJORKO) MOKYKLOJE 1659–1661 M. DĖSTĖ RUSŲ IR LENKŲ KALBAS? VIENO MITO DEKONSTRUKCIJA	53

<i>Meilutė Ramonienė</i> PAVELDĖTOJI KALBA LIETUVIŲ DIASPOROJE: MOKĖJIMAS, VARTOJIMAS, KALBINĖS NUOSTATOS	55
<i>Regina Rinkauskienė</i> TARP ARGENTINOS IR LIETUVOS: UTENIŠKIŲ PATARMĖS STIPRYBĖ	55
<i>Ona Romančiuk</i> BALTISTIKA VARŠUVOS UNIVERSITETE: STUDIJOS, LIETUVIŲ KALBOS DIDAKTIKOS UŽSIENIEČIAMS PATIRTIS	56
<i>Jūratė Ruzaitė</i> BESIMOKANČIŲJŲ TEKSTYNŲ KŪRIMO IR TAIKYMO YPATUMAI	57
<i>Vilija Salienė, Vilma Leonavičienė</i> MOKINIŲ ŽODYNO PUOSELĖJIMAS: KŪRYBIŠKUMAS, TAUTINĖ SAVIMONĖ	58
<i>Christiane Schiller</i> LITUANISTINĖ VEIKLA BERLYNO HUMBOLDTŲ UNIVERSITETE VOKIETIJOS LITUANISTINĖS VEIKLOS FONE	59
<i>Olga Siniova</i> GIMTOJI KALBA KAIP ASMENS DVASINGUMO IŠRAIŠKA	59
<i>Vilma Šaudiņa</i> LITUANISTIKA DAUGPILIO UNIVERSITETE: MOKYMO(SI) PROCESAS, ŠIUOLAIKINĖ PADĖTIS	61
<i>Virginija Šlekienė</i> ŽEMININKŲ POETINĖS TRADICIJOS KAITA XX AMŽIAUS II PUSĖS LIETUVIŲ LYRIKOJE. JONAS JUŠKAITIS IR ŽEMININKAI	62
<i>Aurelija Tamulionienė</i> MOKINIŲ KALBOS POKYČIAI LIETUVOJE	63
<i>Felix Thies</i> BALTISTIKOS FRANKFURTE BŪKLĖ IR PERSPEKTYVOS	64
<i>Jurga Trimonytė Bikeliene</i> LIETUVIŲ LIAUDIES DAINŲ PRIEDAINIŲ KAROLIAI: KVAZILEKSIŅŲ REFRENŲ TYRIMAS	66
<i>Edmundas Trumpa</i> LIETUVIŲ LITERATŪROS DĖSTYMAS LATVIJOS UNIVERSITETE.	67

<i>Eglė Vaisėtaitė</i> AR ESAMA LEKSIKOS EROZIJOS EMIGRANTŲ KALBOJE?	68
<i>Dainius Vaitiekūnas</i> REKLAMOS SEMIOTIKOS INTEGRAVIMAS LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO PROCESE	69
<i>Gitana Vanagaitė</i> VAIŽGANTAS IR BALTISTIKA	71
<i>Pēteris Vanags</i> BALTŲ KALBŲ STUDIJOS STOKHOLMO UNIVERSITETE: ISTORIJA IR AKTUALIJOS	72
<i>Loreta Vilkienė</i> SU TĖVAIS EMIGRAVĘ VAIKAI: KALBINĖS IR KULTŪRINĖS TAPATYBĖS LIETUVIŠKUMO KLAUSIMAS	73
<i>Tatjana Vologdina</i> MUS JUNGIA LIETUVA. VROCLAVO UNIVERSITETO LIETUVIŲ KALBOS IR KULTŪROS CENTRO VEIKLA	74
<i>Jolanta Zabarskaitė</i> EKONOMINĖ LINGVISTIKA – TARPSRITINIŲ TYRIMŲ LAUKAS	75
<i>Eglė Žurauskaitė</i> KALBA TA PATI, STUDENTAI KITI: LIETUVIŲ KALBOS, KAIP UŽSIENIO KALBOS, MOKYMO LIETUVOJE IR AMERIKOJE PALYGINIMAS	76
<i>Тамара Королева, Елена Торпакова, Татьяна Роденко</i> ПОНИМАНИЕ КУЛЬТУРНОГО ТЕКСТА – ОДНО ИЗ УСЛОВИЙ СМЫСЛОВЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ЛИЧНОСТИ	77

LIETUVOS GIMNAZISTŲ POŽIŪRIS Į BENDRINĘ KALBĄ IR TARMES: VAIZDINIŲ IR TIKROVĖS DARNA IR KONFLIKTIŠKUMAS

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje daugiau svarbos įgyja vartotojų geolinguistinės kompetencijos tyrimai, dažnai padedantys atskleisti ne tik subjektyvųjį kalbos vartotojų požiūrį, bet ir objektyvų kalbos variantiškumo vaizdą. Pranešime remiamasi 2014–2016 m. vykdyto mokslinio projekto „Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“ metodologija ir iliustracine medžiaga, tikslingai surinkta 10 pasirinktų gyvenamųjų vietovių iš gimnazijų ir vidurinių mokyklų mokinių¹.

Atlikus tyrimą, galima formuluoti kelias pagrindines išvalgas dėl bendrinės kalbos ir tarmių vaizdinių.

1. Lietuvos jaunuolių bendrinės kalbos vaizdiniuose kalbinius požymius, kurie leistų skirti šį variantų nuo kitų kalbinio kontinuumo segmentų, niveliuoja nekalbiniai.

Iš tyrimo duomenų matyti, kad kalbos taisyklingumo požymis jaunuolių vaizdiniuose yra tapęs periferiniu bendrinės kalbos požymiu. Išsilavinimo požymis niveliuoja kalbinį bendrinės kalbos atpažinimą.

2. Bendrinė kalba, paprastųjų kalbos bendruomenės narių požiūriu, yra lokalizuojamas variantas, lokalizavimo tendencijos tiesiogiai susijusios su kalbos kontinuumo tarmiškumo silpnėjimo (stiprėjimo) zonų pereigomis.

3. Jaunuolių požiūriu, bendrinės kalbos sklaida intensyvėja einant iš vakarų į rytus ir iš šiaurės į pietus ir atvirkščiai – tarmiškumas silpsta einant iš vakarų į rytus ir iš šiaurės į pietus. Pietiniuose arealuose tarmiškumo zonos persipina su bendrinės kalbos zonomis. Visų punktų tiriamieji žemaičių tarmę sąmoningųjų nuostatų lygmeniu identifikuoja kaip tarmiškumo sklaidos zoną.

¹ 2014–2016 m. šis projektas buvo vykdomas VU Kauno fakultete pagal Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 metų programą. Jį finansavo Valstybinė lietuvių kalbos komisija (projekto vadovė – prof. dr. Daiva Aliūkaitė).

4. Mentalinių žemėlapių tyrimais nustatytos prototipiškiausios tarmiškumo zonos. Prototipiškiausiomis zonomis laikytini Plungės, Kretingos, Mažeikių geolektai žemaičių areale, Biržų, Varėnos geolekto zonos aukštaičių areale; taip pat regiolektų centrai – Telšių, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus zonos. Tarp tarmiškiausių zonų pakliūva ir Rietavas, Skuodas.

5. Iš tyrimo matyti, kad, kaip ir bendrinės kalbos vaizdijimo atveju, paprastieji kalbos bendruomenės nariai kalbėtojo socialinius (ir / ar kultūrinius) parametrus pritaiko vietos tarmiškumo filtrui. Tarmiškumui pralaidus filtras yra kaimas, vyresnis amžius ir pan., o labiausiai nepralaidus – išsilavinimas. Tačiau tyrimas rodo, kad į holistinį tarmiškumo vaizdinį įtraukiami ir kalbiniai bruožai.

6. Tarmių vaizdinių rezultatai paradoksaliūs – tiriamųjų sukuriama beveik opozicinio jiems patiems tarmės atstovo paveikslo nepatvirtina sąmoningųjų nuostatų lygmeniu deklaruotos kompetencijos ir vartosenos duomenys.

Laima Anglickienė

Vytauto Didžiojo universitetas (Kaunas, Lietuva)

ETNINĖS KULTŪROS ŽINIŲ PANAUDOJIMAS LITUANISTINIŲ STUDIJŲ PROGRAMOSE

Kiekvienos kalbos mokymasis neatsiejamai vyksta per šią kalbą vartojančios tautos kultūros ir istorijos pažinimą. Daugelis pradinių kalbos mokymosi temų yra susijusios ne tik su kalbos gramatinių, sintaksinių ar leksinių ypatumų aiškinimais, bet ir su kasdienių šalies gyvenimo faktų, žmonių papročių ir įpročių pažinimu. Išplėstinėse lietuvių kalbos, kultūrų studijų ar istorijos studijų programose rengiami specializuoti kursai, kuriuose studentams suteikiamos gilesnės įvairių humanitarinių ir socialinių mokslo krypčių (literatūros, istorijos, etnologijos ir kt.) žinios.

Šiandien įvairios informacijos apie Lietuvą ir jos kultūrą lyg ir nesunku surasti internete, tačiau neretai sunku susivokti jos gausybėje. Lietuvoje pastaraisiais metais etnologai ir etninės kultūros mokytojai daug nuveikė bandydami susisteminti medžiagą apie tradicinę ir šiuolaikinę lietuvių kultūrą: buvo parengtos etninio ugdymo programos mokykloms (su rekomenduojamomis temomis ir literatūros sąrašais), elektroninės etnologinių

reiškinių ir folkloro duomenų bazės, kurios puikiai gali būti pritaikytos ir lituanistikos centrų studentų tiek lietuvių kalbos, tiek ir specialybės dalykų apie kultūrą paskaitoms.

Pranešime trumpai iš etnologo pozicijų bus aptariamose svarbiausios etninės kultūros sritys (pvz., a) pasaulėžiūra, mitologija ir religija; b) žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos; c) etnografiniai regionai; d) kulinarinis paveldas ir mitybos papročiai ir t. t.). Vėliau bus pristatytos kelios informacinės platformos (sukurtos Ugdymo plėtotės centro, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, VDU Kultūrų studijų katedros), kurios padės Baltistikos centrų dėstytojams greitai pasiruošti paskaitoms, surasti naujų idėjų namų darbams apie atskirus Lietuvos kultūros reiškinius, o studentams padarys paskaitas ir seminarus įdomesnius, leis Užsienio lituanistikos (baltistikos) centrams surengti smagias šventes, propaguojančias lietuvių kultūrą (folklorą, kalendorinių švenčių papročius, tautodailę), skirtas tiek nedidelei Baltistikos centro bendruomenei, o gal net visam universitetui.

Laimutė Balode

Helsinkio universitetas, Latvijos universitetas (Helsinki, Suomija, Ryga, Latvija)

ONOMASTIKA MOKANT BALTŲ KALBŲ

Pranešimas paremtas ilgamete patirtimi dirbant Baltistikos centruose Latvijoje ir Suomijoje, mokant lietuvių kalbos Lituanistikos modulio studentus Latvijos universitete bei latvių ir lietuvių kalbų Helsinkio universitete.

Pažengusiųjų studentų auditorijoje labai naudinga panaudoti ne tik vadovėlių pateikiamą medžiagą, spaudos tekstus, radijo, televizijos laidas, įvairias vaizdines priemones, kino filmus, bet ir atskiras paskaitas, paskaitų ciklą arba onomastikos kursą, skirtą lietuvių / latvių specialiajai leksikai – vardažodžiams. Daugiausia dėmesio skiriama vietovardžiams ir asmenvardžiams, ypač jų kilmei, kuri labiausiai domina studentus. Supažindinami su šalies didžiausių miestų, upių, ežerų, kalvų pavadinimais, studentai kartu susipažįsta ir su šalies geografija, reljefu. Mokant onomastikos, atkreipiamas dėmesys ne tik į leksiką, bet ir į morfologiją (pvz., į vietovardžių giminę, į daugiskaitinius vietovardžius – liet. *Šiauliai, Prienai, Telšiai*, latv. *Balvi, Cēsis, Brocēni*). Drauge aptariami ir vardažo-

džių darybos ypatumai, pavyzdžiui, priešdėliai liet. *pa-*, *už-* miestų, įsikūrusių prie upių, pavadinimuose (*Panevėžys, Pasvalys, Užventis*), miestavardžių motyvacijos pagrindiniai bruožai (asmenvardinė kilmė – *Jonava, Ignalina, Radviliškis*, hidroniminė kilmė – *Dūkštas, Varėna, Veliuona*) ir pan. Visuomet susidomėjimas jaučiamas kalbant apie tarpusavio skolinius (pvz., Suomijos miestas *Turku* < s. slavų *туревъ*, baltų *turgus / tirgus*, Latvijos miestas *Subate* < liet. *Subata* ‘šeštadienis’). Su istorijos raida, dėstant onomastinę medžiagą, siejami didmiesčių – Vilniaus, Rygos – gatvėvardžiai ir jų kaita, keičiantis ideologijai. Jaunimas mėgsta aptarti ir šnekamosios kalbos arba slengo vietovardžius, palygindami su savo kalbos tendencijomis. Studentai ir patys mielai ruošia pristatymus apie pasirinktus Lietuvos / Latvijos vietovardžius, apie jų pavadinimų raidą ir kaitą, lygiai greičiai juos susiedami ir su šalies istorijos įvairiais laikotarpiais.

Studentus domina ir antroponimika, vardų kilmė, ypač pavardžių atsiradimas, lietuvių tradicinių pavardžių struktūra. Išmokstama surasti atitinkamą vardą ir pavardę lietuvių / latvių etimologijos žodynuose. Internetiniuose ištekliuose ieškoma dažnumo, populiariausių naujagimių vardų, jie lyginami su savos šalies duomenimis. Ypač mėgstamos paskaitos apie pravardečių baltų kalbose tyrinėjimus, jų metu paprastai vyksta gyvos diskusijos apie studentų vartojamas pravardes. Baltistikos studentai tiek Helsinkyje, tiek Rygoje mielai renkasi onomastikos temas ir rašydami savo kursinius, bakalauro ar magistro darbus.

Giedrė Barkauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas (Kaunas, Lietuva)

VDU HMF KULTŪRŲ STUDIJŲ KATEDROS ELEKTRONINIS DUOMENŲ ARCHYVAS: TURINYS, KŪRINIŲ ŽANRINĖ BEI FORMOS ĮVAIROVĖ

Vytauto Didžiojo universitete, Humanitarinių mokslų fakultete, Kultūrų studijų katedroje sukurtas elektroninis duomenų archyvas talpina daugiau negu 40 tūkstančių įvairių žanrų, skirtingo formato, tradicinę ir šiuolaikinę lietuvių kultūrą atspindinčių kūrinių.

Šis duomenų archyvas, sukurtas 2008 metais, leidžia skaitmeninti, kartu ir viešinti, daugiau negu dvidešimt metų įvairių ekspedicijų metu

katedros dėstytojų, doktorantų ir studentų renkamus kūrinius. Tiek medžiagos rinkimo metodika, tiek kūrinių tematika ilgainiui kinta, atsirandantys nauji šiuolaikiniai reiškiniai ir formos papildo tradicinę medžiagą, praplečia esamos kūrinių klasifikacijos rėmus, o esantis elektroninis duomenų archyvas leidžia įvairiapusę medžiagą pasiekti nuotoliniu būdu.

Etnologinė ir folklorinė medžiaga renkama kelis dešimtmečius, todėl elektroninis duomenų archyvas pildomas ir plečiamas įvairiomis kryptimis. Pirmieji apylankai talpina tik ranka į mokyklinius sąsiuvinius surašytus folklorinius tekstus ar etnologinius aprašus, o paskutiniai metai archyvą gausiai papildė vaizdine medžiaga (daugiausia – nuotraukomis), leidžiančia pamatyti naujų reiškinų atsiradimus, tradicijų tęstinumus ar jų pokyčius.

Pranešimo metu siekiama atskleisti elektroniniame duomenų archyve suskaitmenintų kūrinių paieškos galimybes, aptarti kūrinių žanrinę įvairovę. Kūrinių skaitmeninimas leidžia archyvuoti ne tik tekstinę, bet ir garsinę bei vaizdinę medžiagą. Renkant medžiagą ekspedicijų metu galima fiksuoti ne tik pateikėjų pasakojimus ir suskaitmeninti juos tekstiniu formatu, bet taip pat galima išgirsti pasakojimų garso įrašus, pamatyti įvairių reiškinų vaizdus. Egzistuoja ir kompleksinis kūrinių formatas, leidžiantis tiek pamatyti, tiek išgirsti reiškinį ar objektą.

Pranešimu taip pat siekiama supažindinti su folklorinės ir etnologinės medžiagos rinkimo bei sutvarkymo taisyklėmis, kurios leistų įvairių kitų institucijų ar fizinių asmenų surinktą medžiagą skaitmenizuoti pristatoma elektroniniame archyve, viešinti unikalius lietuviškus kūrinius.

Frederik Bissinger

Stokholmo universitetas (Stokholmas, Švedija)

LANGUAGE MAINTENANCE OF LITHUANIAN IN SWEDEN: LANGUAGE USE, LANGUAGE POLICIES, IDENTITIES AND SOCIAL NETWORKS

The sociolinguistics of mobility which focuses on language-in-motion has become a widely applied paradigm in current studies investigating linguistic resources in our multi-layered, globalized and complex world. People are highly mobile and move across the globe which diversifies not

only their individual language resources but shapes also places. Within the context of migration, the move to another country is no longer perceived as an absolute step cutting all ties to the country of origin. Rather, people can maintain these ties by visits as well as online communication. However, the question remains how individual linguistic repertoires develop and in how far heritage languages are maintained.

Since Lithuania joined the EU in 2004, the numbers of emigrants have been increasing and led to a negative net migration and the Scandinavian countries are among the top 10 destinations. However, present-day Lithuanian immigrants in these countries and their language use and identities have not been researched yet and the focus of previous research lies usually on the USA and the UK and the results indicate tendencies of language shift.

The presented ongoing PhD project focuses therefore on children of Lithuanian heritage in Sweden. Since the home domain is considered as the most important domain for maintenance of heritage languages, especially, if the heritage language has no officially recognized status and is therefore limited in its domains of use, the study focuses mainly on families and investigates aspects of language use, family language policy, identities and social networks (also to Lithuania). Additionally, the role of heritage language schools as well as the mother tongue education as part of the Swedish language policy for the language maintenance is included in the project.

Applying a triangulation of qualitative and quantitative methods, the first stage of the project conducts within an ethnographical approach several case studies. The second part of the study consists of quantitative investigations among a larger group of participants, targeting the Lithuanian population in Sweden. The leading questions are “How and to which degree do Lithuanian families in Sweden maintain the Lithuanian language?” and “How do (family) language policies, identities, social networks and education programs influence the maintenance?”. The aim of the project is to contribute to the understanding of language maintenance as well as to foster multilingual development.

Grasilda Blažienė

Lietuvių kalbos institutas, Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

BALTISTIKOS TYRIMŲ PAŽANGA – BE BENDRADARBIAVIMO IR BE ŠALTINIŲ STUDIJŲ?!

Vis pamenu prieš daugelį metų Lietuvos mokslų tarybai teiktą tarptautinį projektą, skirtą Vladimiro Toporovo prūsų kalbos žodyno kartotekai tirti. Projekto vykdytojų sąrašas buvo įspūdingas: Viačeslavas Ivanovas, Nikolajus Mikhailovas ir ne vienas šioje konferencijoje dayvaujantysis. Projektas nebuvo finansuotas, nes kvietimas buvo skirtas lituanistikos tyrimams. Į prūsistiką buvo pažvelgta nedraugiškomis akimis, net nepalikant jai vietos siaurutėse paraštėse. Situacija keitėsi, ir ta pati LMT pagal „Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programą“ finansavo ir su prūsistika susijusių veikalų rengimą ir leidybą. Sąvokų apibrėžtys ne vienu atveju yra ir susitarimo reikalus. Viliuosi, kad kalbėdama apie baltistiką drauge turėsiu galvoje ne tik lituanistiką, bet ir letonistiką, ne tik kalbą, onomastiką, bet ir tautosaką, mitologiją, istoriją, kultūrą, etnologiją, nes be visų tų mokslų sintezės tyrimai jau nebeįmanomi. Lietuvių kalbos institutas (Grasilda Blažienė, talkina Veronika Adamonytė) drauge su Frankfurto Gėtės universiteto Empirinės kalbotyros institutu, t. y. su projekto idėjos autore prof. dr. Jolanta Gelumbeckaite, ir Latvijos universiteto Lituanistikos centru, būtent su geriausiai iš baltistų išmanančiu kartografijos meną doc. dr. Edmundu Trumpa, prieš keletą metų pradėjo Švietimo ir mokslo ministerijos remiamą projektą „Interaktyvus Rytų Prūsijos žemėlapis“, tikrai visiems baltistams ir visuomenei reikalingą darbą. Aprašytos 263 gyvenvietės, kurių aprašymas nebūtų įmanomas be išsamių šaltinių, saugomų Slaptajame valstybiniame archyve „Prūsijos kultūros paveldas“, studijų. 2016 metais LKI svetainėje www.prusija.lki.lt paskelbtas INTERAKTYVUS RYTŲ PRŪSIJOS ŽEMĖLAPIS III (ISBN 978-609-411-179-2). Pranešime bus atskleista bendravimo reikšmė ir šaltinių studijų svarba.

Laimutė Bučienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

KALBININKO LEONARDO DAMBRIŪNO LIETUVYBĖS PAMOKOS

Leonardo Dambriūno lituanistinė veikla prasidėjo dar Lietuvoje ir tęsėsi išeivijoje – Vokietijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. L. Dambriūno lituanistikos mokslo darbai, lietuvių kalbos vadovėliai, švietėjiška veikla nedaug tyrinėti, nors šio kalbininko ir pedagogo darbų reikšmę amžininkai suprato ir vertino. Pranešimo tikslas – remiantis JAV ir Lietuvos literatūros šaltinių analize pristatyti L. Dambriūno nuveiktus darbus ir parodyti, kokią reikšmę tai turėjo lituanistikai išeivijoje ir kiek tai svarbu šiandien žvelgiant iš istorinės perspektyvos.

L. Dambriūnas sėkmingai darbavosi įvairiuose lituanistikos baruose. Jį labai domino lietuvių kalbos veiksmažodžių veikslų problema. Apie juos kalbininkas paskelbė studiją „Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai“ (Bostonas, 1960), kuri laikoma vienu reikšmingiausių teorinės lietuvių kalbotyros veikalų, paskelbtų išeivijoje. Svarbūs L. Dambriūno ir kalbos praktikos darbai. Pirmiausia čia minėtinas dar prieškarinio Lietuvoje 1939 m. išleistas „Kalbos patarėjas“ (redagavo Antanas Salys ir Pranas Skardžius) – vertingas taisyčių sąvadas, kuris turėjo didelę reikšmę mūsų vėlesniems kodifikuojamojo pobūdžio leidiniams. Didžiulis L. Dambriūno nuopelnas lietuvių kalbos tvarkybai – tai jo aktyvus darbas žurnale „Gimtoji kalba“ (1936–1937 m. ir 1961–1968 m. buvo šio žurnalo vyriausiasis redaktorius). Šiame žurnale jis paskelbė daugybę straipsnių, kuriuose nagrinėjo įvairius bendrinės lietuvių kalbos norminimo klausimus, Amerikos lietuvių spaudos kalbą, rašė apie lietuvių kalbos tyrinėtojus, kultūros ir mokslo veikėjus.

L. Dambriūnas – kūrybingas pedagogas, vadovėlių autorius. Jo vadovėliai sudaryti apgalvotai, jaučiama didelė pedagogo praktiko patirtis. Tarp išleistų L. Dambriūno vadovėlių didelio dėmesio nusipelnė jo kartu su Antanu Klimu ir Williamu R. Schmalstiegu parašytas „Dabartinės lietuvių kalbos įvadas“ („Introduction to Modern Lithuanian“, New York, 1966). Mokyklai skirta ir „Lietuvių kalbos sintaksė“ (Tübingen, 1946; II leid. 1947; III papildytas leid. Chicago, 1963). Vadovėlis parašytas sie-

kiant pagerinti lietuvių kalbos dėstymą mokyklose. Šis darbas recenzento Pr. Skardžiaus vertinamas kaip vienas reikšmingiausių tokio pobūdžio darbų.

Lietuvių pedagogikos istorijai svarbus emigracijoje paskelbtas L. Dambriūno darbas „Lietuviškas auklėjimas šeimoje“ (Čikaga, 1964), kuriame patariama tėvams, kaip svetimoje kalbinėje aplinkoje išlaikyti lietuvių kalbą. Čia taip pat akcentuojamas mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas ugdamas vaikų kalbą ir sąmoningą lietuviybę.

Vida Česnulienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

DĖL SANGRĄŽINIŲ FORMŲ VARTOSENOS

Pranešime remiamasi 2016–2017 metais Lietuvos edukologijos universiteto Lietuvių kalbotyros ir didaktikos katedros atliekamu lietuvių kalbos gramatinių formų vartosenos tyrimu. Projekto tikslai – iširti dabartinės lietuvių kalbos gramatinių formų ir gramatinio įforminimo konkurenciją ir per kalbos vartotojų nuostatas atskleisti gramatinių formų vartosenos ir gramatinio įforminimo polinkius. Projektą, vykdomą pagal Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 m. programą, remia Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Pranešime, remiantis dabartinės vartosenos duomenimis, analizuojami keblesni sangrąžinių formų vartosenos atvejai. Šie polinkiai lyginami su „Kalbos patarimų“ pirmojoje knygelėje fiksuota 2002 metų (ir anksčiau) kalbos padėtimi. Pranešime svarstoma, kiek knygelėje teikiami sangrąžinių formų normų vertinimo laipsniai praėjus jau daugiau kaip dešimtmečiui nuo jų paskelbimo atitinka dabartinę realiąją vartoseną ir kalbos vartotojų nuostatas. Pateikiami tyrime išryškėję polinkiai. Remiantis gautais tyrimo duomenimis, konkrečiais sangrąžinių formų realios vartosenos pavyzdžiais ir kalbos vartotojų nuostatomis, kiek smulkiau aptariami šie sangrąžinių formų vartosenos atvejai:

1. Sangrąžinė forma vngt. – neveikiamosios rūšies forma, kai veikėjas yra ne asmuo ir pats negali atlikti veiksmo: *Turgavietė užsidaro (–uždaro-ma) 6-ą valandą vakaro, nors dar būna pirkėjų.*

2. Sangražinė forma || nesangražinė forma (bendratis), ~ veiksmazo-
džių *girdėti, jausti, matyti: Už sienos girdėjosi (|| buvo girdėti) balsai.*

3. Sangražinė forma (savaiminiam veiksmui reikšti) ↔ neveikiamosios rūšies forma (veiksmui iš šalies reikšti), kai veikėjas yra ne asmuo, o suasmenintas objektas arba suprantamas kaip kolektyvinis asmuo: *Kuriasi (↔Kuriamas) naujas mokytojų klubas.*

Pietro Umberto Dini

Pizos universitetas (Piza, Italija)

TARP BALTISTIKOS IR BALTICITAS ARBA UŽSIENIO BALTISTIKOS KLAUSIMAIS

Pranešime, po keleto įžanginių pastabų, ketinama aptarti tokias tezes:

1. Kokia gi šiandien užsienio baltistikos nuotrauka?

Pagrindinė užsienio baltistikos problema vis dar yra šios disciplinos struktūravimas ir vieta filologijos ir kalbotyros moksluose bei studijose. Galima atpažinti tris skirtingas geografijos struktūravimo zonas.

2. Baltistikos apibrėžtis.

Svarbus skiriamasis bruožas tarp baltistikos baltų šalyse ir užsienyje yra turbūt tai, kad pastaroji stipriau jaučia apibrėžties poreikį. Kiek baltistikos definicijų žinome? Svarstomos disciplinos suvokimas patyrė tam tikrą lūžį.

3. Užsienio baltistikos ateities perspektyvos.

Užsienyje baltistikos studijų ir disciplinų likimas priklauso tiek nuo atskirų mokslininkų veiklos, tiek ir nuo atskirų užsienio universitetų politikos. Užsienio baltistikos ateities perspektyvos yra glaudžiai susijusios su tęstinumo užtikrinimu.

4. Iššūkiai užsienio baltistikai.

Ypač užsienio baltistai privalo pasitelkti *bendrosios balticitatis* sąvoką, vadinasi, tokį bendrą priklausymo pojūtį ir / ar jausmą, jungiantį Baltijos ir ne Baltijos šalių baltistus. Užsienio baltistikos išlikimas ir palaikymas yra lygus paties Baltijos baltistikos išlikimui ir palaikymui.

Pabaigoje diskusijai bus pristatomos kai kurias priemonės, kurios galėtų būti naudingos baltistų bendruomenei.

NAUJIEJI SKOLINIAI KAIP TARPKULTŪRINIŲ KONTAKTŲ ATSPINDYS

Kalbų kontaktų tyrimai rodo, kad aktyvesnė leksikos kaita vyksta socialiai jautriose, polinkį atsinaujinti turinčiuose domenuose, kintančiuose dėl kultūrų kontaktų, šiandien dar ir dėl aktyvaus mobilumo ir globalizacijos (Vaicekauskienė). Vienu iš tokių domenų laikomas turizmo diskursas (Hoffmann 16; Zylberstein 1).

Turizmo diskursas, kaip svarbi šiuolaikinio globalaus pasaulio sritis, yra tapęs mokslinių tyrimų, tarp jų ir lingvistinių, objektu (plačiau žr. Thurlow ir Jaworski). Esama įvairius jo lygmenis, taip pat ir leksikos, aprašančių lingvistikos darbų (plačiau žr. ET xi–xii; Maci 39). Pavyzdžiui, gausu leksikos vertimo problemas nagrinėjančių įvairiakalbių tyrimų (plačiau žr. Skibitska). Viena iš svarbių turizmo, kaip specifinio diskurso, tyrimo krypčių yra susijusi su leksikos skoliniais (plačiau apie tokius įvairių kalbų medžiaga paremtus darbus žr. ET xi; D'Egidio 58–61; Gandin 2–3). Šiame pranešime pristatomas pirmasis lietuviško turizmo diskurso leksikos skolinių, kaip tarpkultūrinių kontaktų atspindžių, tyrimas.

Kaip rodo turizmo diskurso tyrimai, šiam „socialiai jautriam“ domenui išties itin būdingi leksikos skoliniai (Dann 184). Panašius polinkius rodytų ir pastarųjų kelerių metų lietuvių kalbos medžiaga: iš 2014–2016 metų spausdintinę ir elektroninę vartoseną atspindinčioje *Naujujų skolinių duomenų bazėje* sukaupytų apie pustrėčio tūkstančio skirtingų skolinių penktadalis – apie 500 – yra aptikti (ir) turizmo diskurse. Taip pat pastebėtina, kad daugeliui turizmo diskursui priskirtinų tekstų būdingas palyginti didelis svetimžodžių tankis.

Skoliniai turizmo tekstų autoriams padeda perteikti specifinį tam tikros šalies koloritą – kultūros savitumą, lokalumą (plg. Dann 183–185; D'Egidio 67). Ne veltui turizmo diskursas vertinamas kaip tarpkultūrinės komunikacijos pavyzdys (Agorni 6), o turistinių tekstų vertimas prilyginamas „kultūros vertimui“ (Sanning 124–125).

Asta Gustaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas (Kaunas, Lietuva)

VISŲ LAIKŲ GERIAUSIOS LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ KNYGOS VAIKAMS: AKSIOLIGINIS ASPEKTAS

Pranešime bus kalbama apie praėjusiais metais vykusį projektą, kuriame lietuvių literatūrologai, mokytojai, bibliotekininkai, taip pat ir plačioji visuomenė (internetu) išrinko 500 geriausių knygų vaikams. Iš jų buvo renkama 100 geriausių knygų; apie tai bus paskelbta gegužės mėnesį. Vis dėlto jau dabar galima kalbėti apie išryškėjusias tendencijas.

Pranešime labiau bus susitelkta į XXI a. literatūrą vaikams, išryškinti vertybiniai jos aspektai.

Vilija Janušauskienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

LITUANISTIKA (BALTISTIKA) MOKYMO(SI) TRIKAMPYJE: STATIKA, DINAMIKA, LANKSTI (NE)APIBRĖŽTIS

Pranešime keliama šiuolaikinių Lietuvos bendrojo ir aukštojo mokslo ugdymo(si) dalyvių (mokinių, mokytojų, programų ir mokymo(si) priemonių rengėjų, studentų, dėstytojų, mokslininkų) emocinių ir sąmoningų sąsajų su baltistikos / lituanistikos dalykais problema: *kodėl, kam, ko, kaip, kur, kada mokytis?* Jai išskleisti pasirenkamas visumos ir dalies santykio kelias aptariant baltistikos / lituanistikos dalykų motyvacijos, turinio, mokymo(si) didaktikos, pasaulėvaizdžio, pasaulėjautos, pasaulėžiūros ir ugdymo(si) filosofijos aspektus. Numatomas siekis išsiaiškinti šiuolaikinės lituanistinės edukacijos kryptių pasirinkimo galimybių motyvacinius svertus.

Statika. Apžvelgus pastarųjų kelerių metų Lietuvos bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo studijų programas bei mokomąsias priemones galima konstatuoti dominuojant konservatyvaus baltistikos / lituanistikos dalykų turinio autoritarines pateiktis mokymo (ne mokymosi!) priemonėse neabejotinai tikintis pagrindinių tautinių vertybių (tautos istorija, kultūra, asmenybės, kalba, literatūra) nekvestionuojamos adoracijos ir besąlygiško perėmimo.

Dinamika. Atsigręžus į atkurtosios Nepriklausomybės pirmuosius dešimtmečius regima emocionali postneoromantinė baltistikos / lituanistikos dalykų turinio plėtotė bei po jos sekęs formalusis XX a. antrosios pusės moderniųjų literatūrologijos, ugdymo(si) metodų ir mokymo(si) priemonių įvesties proveržis, iš pradžių siekiant išugdyti sąmoningą Lietuvos kultūros asmenybę, paskui – sukonstruoti ne prastesnį už kitus, o lygiavertį globalaus pasaulio pilietį.

Lanksti (ne)apibrėžtis. Kol baltistikos / lituanistikos dalykai lietuviškoje edukacinėje terpėje gyveno / gyvena savitu turinio ir ugdymo formų kaitos lyginantis su kitais ir / ar pavėluotai mėgdžiojant kitus režimu, pasauliniai nacionalinių kultūrų tyrimų (Hodder; Kockel, Craith ir Frykman) ir ugdymo(si) metodų (Lowe; Winstanley; Bryan; Watson, Myhll) spektrai atpažįstami postmoderniajame mozaikinių pateikčių ir lanksčių pasirinkimo taktikų kontekste. Atliktų Lietuvoje edukacinių tyrimų rezultatai turėtų sustiprinti ugdytojų pastangas kurti lanksčias ugdymosi aplinkas ir palaikyti įvairius mokymosi siekius.

Išanalizavus teorines ir praktines baltistikos / lituanistikos ugdymo(si) aktualijas šiuolaikinės kultūrinės ir edukacinės realybės kontekste, suvokiant baltistikos / lituanistikos mokymo(si) objektų sąlygiškumo, neapibrėžtumo ir kintamumo tikimybes, siūlomi lankstūs ugdymosi keliai (kollektyviniai, individualūs, diferencijuoti, personalizuoti ir kt.), skatinantys besimokančiųjų sąmoningą motyvaciją patiems ieškoti, atrasti ir kūrybiškai interpretuoti jiems įdomius, svarbius baltistikos / lituanistikos dalykus formaliose ir neformaliose – Lietuvos ir užsienio – bendrojo lavinimo ir aukštojo mokslo – įstaigose.

Jurgita Jaroslaviėnė

Lietuvių kalbos institutas (Vilnius, Lietuva)

ŠIUOLAIKINIAI DABARTINIŲ BALTŲ KALBŲ GARSŲ MOKSLINIAI TYRIMAI LIETUVOJE IR LATVIJOJE

Dabartinių lietuvių ir latvių bendrinių kalbų garsų tyrimai pagal bendrus principus šiuolaikiniais instrumentiniais bei statistiniais metodais bendradarbiaujant Lietuvos ir Latvijos mokslininkams itin reikšmingi.

Pirmiausia tuo, kad padeda atsakyti į šiuolaikinei mokslo ir žinių visuomenei su lietuvių ir latvių kalbų eksperimentine fonetika ir fonologija susijusius klausimus ir skatina stereotipizuoto požiūrio į tam tikrus kalbotyros faktus kaitą, objektyvesnę ir įvairiapusiškesnę rūpimų faktų vertinimą. Pavyzdžiui, pasaulio lingvistikoje šios dvi vienintelės išlikusios rytų baltų kalbos dažnai pateikiamos greta kaip itin artimos, jų giminystė paprastai suponuoja ir išankstinę panašaus garsyno nuostatą, tačiau natūralu, kad kalbos per ilgus metus kito netolygiai, todėl, be bendrumų, šiandien susiformavę ir esminių skirtumų, kurie lemia ar gali lemti skirtingą dabartinių baltų kalbų fonemų inventorių, nes kas lietuvių kalboje funkciškai reikšminga, gali būti nereikšminga latvių ar kitoje kalboje. Taigi gimininių kalbų fonemų santykiai ir fonemų inventorius gali būti ne tik panašūs, bet ir stipriai skirtis.

Antra, gautus rezultatus galime įvertinti ir pritaikyti kur kas platesniame kontekste, nes šiuolaikiniai dabartinių baltų bendrinių kalbų instrumentiniai tyrimai išryškina ne tik skirtingų kalbų fonemų inventoriaus skirtumus ir ypatumus, bet ir galimų fonetinių ir fonologinių klasifikacijų niuansus, lyginamų kalbų nacionalinių ir tarptautinių fonetinių abėcėlių skirtumus (transkripcijos suvienodinimas skirtingų kalbų garsus leidžia tirti, įvairiais aspektais aprašyti bei palyginti objektyviau ir išsamiau), universaliuosius diferencinius garsų požymius, net ir skirtingų kalbų tiriamosios medžiagos ir tyrimo metodikos specifiką, galimus instrumentinių tyrimų tikslus ir kitus dalykus (įvairūs lietuvių ir užsienio tyrėjai dėl skirtingo balsių ir priebalsių skirstymo metodologinio pagrindo vartojo ar tebevartoja skirtingus terminus tai pačiai vieno ar kito garso ypatybei, diferenciniam požymiui pavadinti). Lyginamųjų tyrimų moksliniai rezultatai ir garsinė tiriamoji medžiaga naudingi ne tik tęsiant panašaus pobūdžio tyrimus, bet ir mokant(is) lietuvių ir latvių kalbų, nagrinėjant probleminius taisyklingos tarties normų klausimus (ir įgarsinant filmus, knygas), vienodinant terminiją (siekiant tarptautiškumo), medicinoje, kuriant ir tobulinant garsų ar balso atpažinimo priemones, atliekant identifikacinius skirtingų kalbų garsinės ekspertizės uždavinius ir kt.

Tiina Kattel

Tartu universitetas (Tartu, Estija)

LIETUVOS DIENOS TARTU UNIVERSITETE

Pranešimu siekiama inicijuoti diskusiją, kaip populiarinti lietuvių kalbos ir kultūros studijas, pelnyti studentų (ir ne tik) dėmesį, paskatinti jų susidomėjimą ir norą mokytis lietuvių kalbos. Tikslas – pasidalyti savo patirtimi ir diskutuoti apie lituanistinę ugdymą užsienio šalyse.

Pranešime pateiksiu detalią 2016 ir 2017 metais Tartu universitete ir mieste organizuoto festivalio „Lietuvos dienos“ apžvalgą – kurie renginiai sulaukė didesnio susidomėjimo, kurie nepasirodė įdomūs ir kodėl, kokie mūsų kitų metų planai.

2016 metų pavasarį, bendradarbiaudami su Lietuvos Respublikos ambasada Taline, Tartu lietuvių draugija, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija ir kitais partneriais, pradėjome organizuoti „Lietuvos dienas“ Tartu universitete ir visame mieste.

Tradiciškai „Lietuvos dienos“ vyksta kovo mėnesio pradžioje. Jų programa yra plati, organizuojami labai skirtingi renginiai: parodos, kino vakarai, lietuvių nacionalinių patiekalų ruošimo dirbtuvės, koncertai, viešosios paskaitos, lietuvių literatūros vertimų pristatymai ir t. t.

Vidas Kavaliauskas

*Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)
Gruzijos technikos universiteto Lietuvių kalbos ir kultūros centras (Tbilisis, Gruzija)*

LITUANISTIKOS CENTRAS GRUZIJOJE

Nuo 2012 m. spalio 1 d. Gruzijos technikos universitete veikia Lietuvių kalbos ir kultūros centras. Jis atidarytas bendromis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos ir Gruzijos technikos universiteto pastangomis. Studentai gruzinai gali mokytis lietuvių kalbos ir kultūros kaip laisvai pasirenkamojo dalyko. Lietuvių kalba, kaip užsienio kalba, dėstoma šiuolaikiškai – taikomi įvairūs mokymo metodai, į kalbos mokymą įkomponuojami šalities elementai, susipažįstama su lietuvių kultūra, literatūra, istorija, papročiais, tradicijomis. Centras daug dėmesio skiria lietuvių kultūros sklaidai: pažymimos lietuviškos šventės, vyksta lietu-

viškų filmų peržiūros ir aptarimai, organizuojami susitikimai su Lietuvos menininkais, mokslininkais, politikais, viešninčiais Gruzijoje. Centras pirmą kartą Gruzijoje organizavo tarptautinio festivalio „Poezijos pavasaris“ renginių ciklus Gruzijoje (2014, 2015, 2017 m.), kuriuose dalyvavo studentai gruzainai, Gruzijos ir Lietuvos poetai. Centre suformuotos dvi gabių studentų grupės: teatro studija ir muzikos studija. 2016 m. pastatytas lietuviškas spektaklis „Sapnas“, jis rodytas tarptautiniame mėgėjų teatrų festivalyje „ARTimi“, vykusiame Anykščiuose. Muzikos studija parengusi 25 dainų repertuarą (15 lietuviškų ir 10 gruziniškų). 2016 m. pagal ŠMM projektą edukacinių programų Lietuvoje metu studentai dalyvavo dviejuose tarptautiniuose festivaliuose („Skamba skamba kankliai“ ir „Pasienio fiesta“), kuriuose pristatė savo koncertinę programą. Spektaklio rengimas, lietuviškų eilėraščių ar dainų mokymasis turi ir edukacinius tikslus – plečiamas lietuvių kalbos žodynas, išmokstama sudėtingesnių sintaksinių konstrukcijų, stiprėja studentų kalbos tarties ir kirčiavimo taisyklingumas, lavėja bendrieji taisyklingos kalbos vartojimo įgūdžiai.

2015 m. centre organizuota tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuva ir Gruzija iš 520 metų retrospektyvos“. Joje mokslinius pranešimus skaitė 15 Lietuvos ir 12 Gruzijos mokslininkų. Atskiroje studentų sekcijoje pranešimus skaitė ir 11 centro studentų (jie pristatė savo mokslinius tyrimus, kuriuose įvairiais aspektais lygino Lietuvos ir Gruzijos ekologijos, filologijos, kultūros, informacinių technologijų, energetikos, teisės, politologijos temas). 2016 m. parengtas „Mokomasis lietuvių-guzinų ir guzinų-lietuvių kalbų žodynelis“ (autoriai – V. Kavaliauskas ir G. Kobakhidze).

Lietuvių kalbos ir kultūros centras rengia įvairius projektus, pagal kuriuos studentai keleri metai iš eilės dalyvavo Lietuvoje ir Gruzijoje organizuotose įvairiose edukacinėse programose. Centro studentai aktyviai dalyvauja lietuvių kalbos vasaros kursuose Lietuvoje (2016 m. dalyvavo net 18 studentų).

Įvairiapusė centro veikla prisideda prie lietuvių kultūros sklaidos Gruzijoje, centro veiklą remia Lietuvos ambasada Gruzijoje ir Gruzijos ambasada Lietuvoje.

2017 m. pradžioje centre lietuvių kalbos ir kultūros paskaitas lankė per 60 studentų iš 6 Tbilisio aukštųjų mokyklų, daugiausia iš Gruzijos technikos universiteto.

Vidas Kavaliauskas, Giorgi Kobakhidze

*Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)
Gruzijos technikos universiteto Lietuvių kalbos ir kultūros centras (Gruzija, Tbilisis)
Gruzijos ambasada Lietuvoje (Vilnius, Lietuva)*

PARENGTAS MOKOMASIS LIETUVIŲ–GRUZINŲ IR GRUZINŲ–LIETUVIŲ KALBŲ ŽODYNĖLIS

Nuo 2012 m. spalio mėnesio Gruzijos technikos universitete Tbilisyje veikia Lietuvių kalbos ir kultūros centras, kuriame lietuvių kalbos mokosi apie 60 studentų iš šešių Tbilisio aukštųjų mokyklų. Nuo 2014 m. spalio mėnesio Vilniaus universiteto Užsienio kalbų institute veikia Gruzinių kalbos ir kultūros centras, kuriame gruzinų kalbos mokosi 15 studentų. Pagal Lietuvos edukologijos universiteto ir Gruzijos technikos universiteto Lietuvių kalbos ir kultūros centro vykdytą baltistikos projektą „Gruzijos technikos universiteto Lietuvių kalbos ir kultūros centro 2016 m. veiklos prioritetai“ (projektas finansuotas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos lėšomis) parengtas lietuvių–gruzinų ir gruzinų–lietuvių kalbų mokomasis žodynėlis, pirmasis tokio pobūdžio žodynėlis Lietuvos ir Gruzijos istorijoje. Žodynėlį sudaro 3 700 leksinių vienetų. Į žodynėlį pateko visi vadovėlyje „Nė dienos be lietuvių kalbos“ pavartoti žodžiai, taip pat papildomai įtraukta ir daugiau dažniau vartojamų žodžių. Teikiami lietuviški žodžiai yra sukirčiuoti, vardažodžių nurodoma kirčiuotė. Atskirame skyriuje pateikti valstybių pavadinimai, tiek minėtame vadovėlyje esantys, tiek dažniau vartojami ar aktualesni besimokantiešiams. Lietuvių–gruzinų ir gruzinų–lietuvių kalbų mokomasis žodynėlis kol kas parengtas .pdf formatu, šiuo metu atliekami baigiamieji korektūros darbai. Galutinis žodynėlio variantas bus parengtas iki 2017 m. birželio 1 d. Parengtas mokomasis žodynėlis, be abejonės, prisidės prie kokybiškesnių lietuvių kalbos ir gruzinų kalbos studijų, jis taps parankine metodine priemone tiek Gruzijoje esančio Lietuvių kalbos ir kultūros centro, tiek VU Gruzinų kalbos ir kultūros centro studentams. Juo taip pat galės naudotis ne tik studentai, bet ir kiti asmenys, panorę savarankiškai mokytis lietuvių ir gruzinų kalbų.

Gina Kavaliūnaitė

Vilniaus universitetas (Vilnius, Lietuva)

LIETUVIŠKOS BIBLIJOS PĖDSAKAIS ANGLIJOS BIBLIOTEKOSE

Nuo XVII a. pradžios ėmė formuotis intensyvesni ryšiai tarp Anglijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės: Kėdainiuose kūrėsi škotų imigrantai, studijų į Anglijos universitetus vyko LDK didikų vaikai. Nuo XVII a. vidurio Lietuvai atsidūrus karų sūkuryje ir ėmus stiprėti kontrreformacijai, LDK reformatai pradėjo ieškoti paramos protestantiškoje Anglijoje. Įvairiomis formomis tarp abiejų valstybių plėtojami ryšiai tęsiasi iki šių dienų.

Šio bendravimo pėdsakų galima aptikti Anglijos bibliotekose – tai lietuviškos knygos (Jono Bretkūno *Postilė*, Karaliaučius, 1591; Simono Vaišnoro *Margarita Theologica*, Karaliaučius, 1600; Konstantino Sirvydo *Punktai Sakymų*, Vilnius, 1629; Danieliaus Kleino *Compendium Litvanico-Germanicum*, Karaliaučius, 1654; įvairūs Šventojo Rašto lietuvių kalba leidimai ir kt.), leidiniai lietuviška tematika (Aleksandro Gvaninio *Sarmatiae Europaeae descriptio*, Krokva, 1578; Andriaus Volano *Paraenesis Andraee Volani ad omnes in regno Poloniae*, Špejeris, 1582; Kristupo Radvilos *Hierosolymitana peregrinatio*, Brunsbergas, 1600; Elezaro Giliberto, *Nevves from Poland*, Londonas, 1641 ir kt.). Britų bibliotekoje saugoma keletas unikumų – vienintelių žinomų lietuviškų knygų egzempliorių: Chylinskio *Biblijos Senojo Testamento* spausdintoji dalis ir *Naujojo Testamento* rankraštis (1660), katekizmas *Pradžia pamoksla del mazu weykialu* [...], Karaliaučius, 1680; vokiečių, lotynų, lenkų ir lietuvių kalbomis išleistas Liuterio Mažasis katekizmas *D. Martini Lutheri Catechismus Minor, Germanico-Polonico-Lithvanico-Latinus*, Karaliaučius, 1700. Be spausdintų leidinių, Anglijos bibliotekose galima rasti įvairių su Lietuva susijusių rankraščių – tarp jų ir Radvilų giminės genealoginis medis Anglijos karaliaus Slaptosios tarybos protokolų knygoje, įvairūs sąrašai ir dokumentai, bet daugiausia tai įvairias pareigas užėmusiems anglams rašyti laišakai.

Pranešime bus pristatyti Šventojo Rašto ar jų dalių vertimai, kuriuos rengiant, verčiant į lietuvių kalbą arba spausdinant buvo bendradarbiuojama su Anglija: toks bendradarbiavimas prasidėjo 1657 metais, kai į Lon-

doną atvykęs teologijos studentas Samuelis Boguslavas Chylinskis išvertė ir pradėjo spausdinti Bibliją lietuvių kalba. Lietuvos protestantai ieškojo paramos Anglijoje ir vėlesniems vertimams į lietuvių kalbą rengti bei spausdinti. 1807 m. įsikūrusi Britų ir užsienių kraštų Biblijos draugija, kuri buvo sumanyta kaip ekumeninė, prisidėjo rengiant ir leidžiant ne tik protestantiškus, bet ir katalikiškus Šventojo Rašto leidimus lietuvių kalba. Daugiausia dėmesio pranešime bus skiriama su seniausiomis, XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios, lietuviškomis Biblijomis susijusiems šaltiniams.

Vanda Kazanskienė

Sankt Peterburgo valstybinis universitetas (Sankt Peterburgas, Rusija)

SANKT PETERBURGO ARCHYVŲ MEDŽIAGOS PANAUDOJIMAS DĖSTANT BALTISTIKOS STUDENTAMS

Sankt Peterburgo archyvuose gausu medžiagos, susijusios su Lietuvos mokslo ir kultūros istorija, ypač su XIX amžiumi ir XX amžiaus pradžia. Tai nėra nuostabu, nes šis miestas – sostinė Rusijos imperijos, į kurios sudėtį Lietuva įėjo kaip Šiaurės Vakarų kraštas.

Dėstant studentams, anksčiau beveik nieko nežinojusiems apie Lietuvos istoriją ir kalbą, svarbu rasti medžiagos, siejančios lietuvių ir mūsų atveju, rusų kultūros istorijas. Štai keletas pavyzdžių:

- XIX amžiaus pirmajame ketvirtyje šveicaro Frederiko Diubua pastabos apie Lietuvos etnografiją, užrašyti keturi lietuviški eilėraščiai bei LDK pilių eskizai išplečia besimokančiųjų žinias apie šį mokslininką, daug nusipelnusį Rusijos mokslui;
- dvidešimties metų susirašinėjimo pareikalavęs leidimas spausdinti A. Baranausko darbą „Pastabos apie lietuvių kalbą ir žodyną“ puikiai iliustruoja rusų mokslininkų supratimą apie šio darbo vertę bei atkaklią pagalbą spaudos draudimo laikais;
- aistringa A. Potebnios polemika su A. Baranausku bendrinės kalbos kūrimo klausimu įdomi ne tik turiniu, bet ir forma.

Praėjus vos keturiems mėnesiams po spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo panaikinimo F. Fortunatovui bei jo vadovaujamai komisijai, į kurią dar įėjo E. Volteris ir J. Mačiulis (Maironis), pavedama parengti

klausimą apie lietuvių kalbos dėstymą vakarinėse Rusijos imperijos gubernijose; ši komisija iš karto pradeda rengti ir lietuvių kalbos dėstymo programą šiose mokyklose bei reikalavimus mokytojams.

Sankt Peterburgo valstybiniame universitete baltistikos dalykai dėstomi (su tam tikromis pertraukomis) jau per šimtą metų; dalis programų yra išlikusios.

Sankt Peterburgo studentai gerai arba puikiai žino čia paminėtus vardus: F. Diubua kaip pietinių Rusijos sričių archeologą ir etnografa, A. Potėbnią kaip rusų kalbos gramatikos teoretiką, F. Fortunatuvą kaip Maskvos lingvistikos mokyklos kūrėją. Autentiška archyvinė medžiaga apie šių mokslininkų lituanistinę veiklos dalį ne tik praturtina studijuojančiųjų žinias, bet ir teikia supratimą apie mokslo tęstinumą laike ir erdvėje.

Asta Kazlauskienė

Vytauto Didžiojo universitetas (Kaunas, Lietuva)

TARPTAUTINĖ FONETINĖ ABĖCĖLĖ BENDRINEI LIETUVIŲ KALBAI: BALSIAI, KIRTIS, PRIEGAIDĖS

Tarimui žymėti lietuvių kalbininkai dažniausiai naudoja vadinamąją Kopenhagos transkripciją. Pasaulio lingvistai ir kalbos praktikai beveik visada renkasi tarptautinę fonetinę abėcėlę (toliau TFA, angl. IPA – *International Phonetic Alphabet*, plačiau žr. <https://www.internationalphoneticassociation.org/content/ipa-chart>). TFA užrašomi daugelio kalbų tarimo pavyzdžiai mokslo publikacijose, mokomosiose knygose, žodynuose. Abėcėlė labai paranki gretinant įvairių kalbų garsynus, fonologines sistemas ir, savaime suprantama, mokantis kitų kalbų tarties. Todėl būtina ir lietuvių kalbai adaptuoti šią abėcėlę.

Užuomazgų jau būta. TFA simbolius Aleksas Girdenis pateikė *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* bendrojoje raidžių ir garsų lentelėje 17–19 psl. (*Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. Vytautas Ambrazas, 1994), bet pavyzdžiai tolesniame tekste transkribuojami tradiciškai (pagal Kopenhagos transkripciją). Angliškajame leidime (*Lithuanian Grammar*, ed. Vytautas Ambrazas, 1997; toliau LG) TFA simboliai pateikti ne tik apibendrinamojoje lentelėje, bet ja transkribuojami jau ir pavyzdžiai. Atsirado ir tiriamųjų darbų, kuriuose garsai žymimi TFA rašmenimis ir ban-

doma pagrįsti tokį žymėjimą (pavyzdžiui, Grigorjevs, Juris, Jaroslavienė, Jurgita. „Comparative study of the qualitative features of the Lithuanian and Latvian monophthongs.“ *Baltistica* 50 (1) (2015): 57–87). Remiantis minėtais darbais ir užsienio kalbų transkribavimo pavyzdžiais bei patirtimi, pranešime bus aptariama, kaip galima žymėti bendrinės lietuvių kalbos balsius, kirtį ir priegaides, kuo remiantis pasirinkti tokie rašmenys ir diakritikai, kuo šie siūlymai skiriasi nuo minėtų darbų.

Trumpai galima paminėti kelis aspektus, kurie bus aptariamai pranešime.

Ilgieji balsiai gali būti žymimi taip: [ɑ:, æ:, e:, i:, o:, u:], trumpieji [ɐ, ɛ, ɪ, ɔ, ʊ]. Pailgėję dėl priegaidės balsiai siūlomi žymėti su diakritiku „˘“.

Pagrindinis kirtis TFA žymimas „˘“, šalutinis „˙“. Lietuvių kalbai to neužtenka, nes ilgieji kirčiuoti skiemenys tariami dvejopai (płg. *táiko* – *taĩso*). Čia galima pasiremti užsienio mokslininkų patirtimi (pavyzdžiui, norvegų ir švedų, kurių kalbose taip pat yra priegaidės, nors fonetiniai jų požymiai kitokie nei lietuvių kalbos priegaidžių). Transkribuojant TFA simboliais tvirtapradžius skiemenis galima būtų žymėti „¹“, tvirtagalius – „²“ (pavyzdžiui, anksčiau minėta žodžių pora: [ˈtɑːɪko:] ir [ˈtɛːso:]).

Tai tik rekomendacinio pobūdžio siūlymai. Ateityje, atlikus naujų tyrimų, jie gali būti peržiūrėti, tikslinami, koreguojami.

***Asta Kazlauskienė, Jūratė Ruzaitė, Ineta Dabašinskienė,
Erika Rimkutė, Andrius Utka***

Vytauto Didžiojo universitetas (Kaunas, Lietuva)

LIETUVIŲ KALBOS BESIMOKANČIŲJŲ PORTALAS LABAS: IDĖJOS

Pranešime bus pristatomos pradedamo kurti *Lietuvių kalbos besimokančiųjų portalo LABAS* idėjos. Šį portalą sudarys šešios priemonės.

1. Mokomieji tekstynai, skirti įvairiems lietuvių kalbos lygiams (A1, A2, B1, B2 lygio besimokantiems suprantami ir aktualūs rašytinės bei sakytinės kalbos tekstai). Portalo naudotojai šiuose tekstynuose radę ieškomą žodį iš konteksto galės suprasti, kaip tas žodis vartojamas dabartinėje lietuvių kalboje, ką reiškia. Tekstynai bus morfologiškai anotuoti.

Jų pagrindu kalbos mokytojai galės rengti įvairias leksikai ir gramatikai įsisavinti skirtas užduotis.

2. Besimokančiųjų tekstynai bus rengiami taip pat keturių lygių. Besimokantiems svetimosios kalbos svarbu ne tik žinoti, kaip kalba gimtakalbiai, bet ir kokias kategorijas sunkiau ar lengviau įsisavina kitakalbiai. Tokia priemonė svarbi ir kalbos mokytojams, nes tekstynai leidžia kalbos mokymą grįsti duomenimis, pavyzdžiui, paskaitų ar seminarų metu tipinę kitakalbių vartoseną galima aptarti su studentais, naudoti kaip medžiagą įvairaus pobūdžio užduotims rengti, baziniams žodžių sąrašams sudaryti.

3. Mokomasis elektroninis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas apims apie dvių tūkstančių žodžių elektroninę duomenų bazę, atspindinčią dažniausius besimokančiųjų žodžius, kur prie kiekvieno žodžio bus pateiktos kaitybinės formos, žodžiai sukirčiuoti, transkribuoti, įgarsinti, nurodytas sintaksinis ir leksinis junglumas.

4. Naudodamiesi morfologiškai anotuoto tekstyto sąsaja besimokantieji tekстыne galės patogiai surasti reikalingas gramatines kategorijas, įvairių kategorijų kombinacijas. Ši priemonė padės geriau suprasti ir įsisavinti lietuvių kalbos gramatikos sistemą.

5. Su automatinio kirčiavimo priemone bus galima sukirčiuoti savo rišlų tekstą, tai ypač svarbu kalbos mokytojams rengiant tekstus skaityti auditorijoje ar kitokias užduotis, o besimokantiems – tekstus taisyklingai perskaityti ar pasitikrinti žodžių kirčiavimą.

6. Interaktyvioje lietuvių bendrinės tarties bazėje besimokantieji ir jų mokytojai ras dažniausius žodžius sukirčiuotus ir įgarsintus, bus pateikiamos pagrindinės, dažnesnių žodžių ir kaitybinės formos, kirčio ženklai, kirčiuotės, žodžiai transkribuoti Tarptautinės fonetinės abėcėlės simboliais.

Naujos kalbos mokymosi procese labai svarbu, kad besimokantieji patys pradėtų stebėti kalbą bei atrastų kalboje egzistuojančius dėsningumus, nes vadovėliuose ir gramatikose dažnai pritrūksta autentiškos medžiagos. Tikimasi, kad portalas bus geras tokios medžiagos šaltinis.

Žydronė Kolevinskienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

„KUR ŠIANDIEN YRA LIETUVIŲ LITERATŪRA?“

Pastaraisiais metais, augant lietuvių migracijos mastams, daugėja už Lietuvos ribų kuriamų tekstų, daugėja ir jų refleksijos literatūros kritikoje. Vis svarbesnės tampa iš svetur į Lietuvą sugrįžtančios patirtys, atspindinčios ne tik naujas kultūras, bet ir Vakarų Europos ar Amerikos „veidrodyje“ reflektuojančios lietuvišką tapatybę. Vis tik pabrėžtina, kad už Lietuvos ribų lietuviškai rašomų ir Lietuvos leidyklose leidžiamų knygų adresatas – Lietuvoje gyvenantis skaitytojas: pavyzdžiui, Prancūzijoje gyvenančių Aušros Matulevičiūtės novelių romanai „Ilgesio kojos“ (2010) ir Valdo Papiervio romanai „Vienos vasaros emigrantai“ (2003), „Eiti“ (2010), „Odilė, arba oro uostų vienatvė“ (2015) ar apsakymų knyga „Žiebtuvėliai anarchistai“ (2017), Norvegijoje gyvenančios ir ten kuriančios Rūtos Mataitytės romanai „Laiškai“ (2013), „Gunda“ (2015), Vokietijoje gyvenančios žurnalistės Linos Ever romanai „Ruduo Berlyne“ (2015) ir Juttos Noak romanai „Raudonos pelytės“ (2017), Havajuose – Vaivos Rykštaitės romanai „Trisdešimt“ (2017) ir kt. Šis naujų patirčių svetur „įžodinimas“ užima vis didesnę literatūros lauką. Postkolonializmo teoretikas Edwardas Saidas pastarojo dešimtmečio globalaus pasaulio literatūrą pavadino „Letters of Transit“ („pravažiuojančiųjų laiškais“), t. y. kai daugelio pastarojo meto kūrėjų gyvenimo ir kūrybos erdvės nesiriboja konkrečia vietoje ar net šalimi (Gabijos Grušaitės romanai „Neišsipildymas“, 2010).

Kitas labai svarbus ir naujas fenomenas – ne lietuvių kalba (dažniausiai angliškai ir daugiausia Šiaurės Amerikoje) kuriama lietuvių kilmės rašytojų literatūra apie Lietuvą, jos kultūrą, istoriją. Minėtini Antano Šileikos „Pirkiniai išsimokėtinai“ („Buying on the Time“, 1997), Irenos Mačiulytės-Guilford „Glėbys“ („The Embrace“, 1999), Linos Žilionytės „Gimusi laisvei“ („Born for Freedom“, 2008), Daivos Markelis „Balti laukai, juodos avys“ („White Field, Black Sheep“, 2010), Birtutės Putrius „Prarasti paukščiai“ („Lost Birds“, 2015), Jo Dereske „Panelė Žukas“ („Miss Zukas“, 1994), Linos Ramonos Vitkauskas „Neoninis pasimatymas“ („A Neon Tryst“, 2013), Silvios Foti „Skullduggery“ (2002), Algio Budrio romanų serija, Raymondo Phillipa (Filipavičiaus), Dalios Janavičius ir kitų autorių

tekstai. Anglakalbių kuriama literatūra rodo naują poslinkį: kai menksta kalbės, kuria buvo (ir, žinoma, tebėra) kuriama literatūra, vaidmuo. Kita vertus, ši literatūra, skaitoma ir reflektuojama anglakalbėse šalyse, Lietuvoje labai mažai žinoma arba visai nežinoma dėl to paties kalbos barjero.

Pranešime „Kur šiandien yra lietuvių literatūra?“, pristatant už Lietuvos ribų kuriamą lietuvių (ar lietuvių kilmės) autorių literatūrą, pabrėžiama, kad asmuo, atsidūręs kitoje kultūroje, kitą istorinę patirtį turinčioje visuomenėje, kitaip žvelgia ir į savo gimtąjį, paliktąjį kraštą. Nacionalinės šventės, senieji lietuviški papročiai svetur gimusiems ar užsienyje gyvenantiems lietuviams tampa išskirtiniu dalyku, pabrėžiančiu būtent tautinę tapatybę. Jiems namų supratimas implikuoja vietą, kuri patyrė nušaknijimą, tad namai konstruojami iš naujo – ne tiek kaip vieta, kiek kaip idėja. Kitų autorių tekstuose gimtoji namų erdvė, savosios šalies istorija, tėvų kalba vis dar yra pagrindiniai tapatybės veiksniai, o ilgesys (arba demonstratyvus jo neigimas, atmetimas) – esminis identifikacijos postūmis, „variklis“.

Pranešime keliamas klausimas, kur yra lietuvių literatūra: ar tik Lietuvoje, ar ir Pasaulyje, kai ji kuriama jau nebe lietuvių kalba? Kita svarbi ir aktuali problema: kaip už Lietuvos ribų XXI a. pradžioje kuriama literatūra gali būti skaitoma, analizuojama užsienio baltistikos centrų literatūros studijų moduluose ar užsienio lituanistinių mokyklų programose, kaip ji įsikorporuoja į šiuolaikinį lituanistinį ugdymą.

Gintautas Kundrotas

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

INTONACIJOS SEMANTIKA: TEORIJA IR PRAKTIKA

Pranešime nagrinėjama, kiek *motyvuotai* lietuvių kalbotyroje vartojama su pasakymo turinio raiškos semantika susijusi intonacijos terminologija (tokiu atveju apibrėžimuose „klausiamoji“, „tvirtinamoji“, „šaukiamoji“, „sąlygojamoji“, „gretinamoji“ ir kt. *intonacija* galėtų būti suvokiama jei ne vienintelė, tai bent pagrindinė klausimo, tvirtinimo (teigimo), gretinimo ir t. t. raiškos priemonė) bei kokie fonetiniai požymiai yra būdingi nurodomam intonacijos variantui.

Pranešimo tikslas – nustatyti, ar tvirtinamieji, klausiamieji, šaukiamieji (bei kiti modaliniai sakinių tipai) turi išskirtinę, „ypatingą“ intonaciją, būdingą tik tam konkrečiam sakinio tipui.

Daugiausia klausimų ir diskusijų kyla bandant išsiaiškinti „šaukiamosios“ intonacijos sampratą, funkcijas, fonetinės raiškos priemones.

Teoriniu tyrimo aspektu akademinė „Lietuvių kalbos gramatika“ (1976) ir „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“ (1994) intonaciją apibūdina tik kaip pagalbinę sintaksinių santykių raiškos priemonę, pavyzdžiui, *vientisinius sakinius* skirstant į modalinius tipus (tiesioginius, skatinamuosius, klausiamuosius ir šaukiamuosius). Šaukiamieji sakiniai nuo kitų sakinių skiriasi tik tuo, kad jų turinys raiškiai pabrėžiamas šaukiamąja intonacija <...> šaukiamoji intonacija ypač būdinga skatinamiesiems sakiniams (DLKG 580).

Svarbu pastebėti, kad intonacija, kaip fonetinis, supersegmentinis (prozodinis) kalbos elementas, šiose gramatikose apskritai nenagrinėjama.

Fonetinė intonacijos sandara, kaip funkcijos raiškos priemonės, nėra parodyta, kalbama tik apie „savitą“, „specifinę“, „ypatingą klausiamąją“ ar „šaukiamąją“ modalinių sakinių tipų intonaciją (DLKG 573–581).

J. Balkevičius („Lietuvių kalbos predikatinųjų konstrukcijų sintaksė“ (1998) nurodo ir emotyvinę intonacijos funkciją. Kalbančiojo emocijas, autoriaus nuomone, „intonacija ypač spalvingai parodo šaukiamuosiuose sakiniuose (nebūtinai stipriu, šaukiančiu balsu!), nors jie turi ir specialių leksinių priemonių toms emocijoms reikšti“ (Balkevičius 47). Labai svarbi J. Balkevičiaus išvada, kad „šaukiamieji sakiniai atskiro sakinių funkcinio tipo nesudaro (Balkevičius 118).

Fonetiniu-fonologiniu aspektu tyrinėta lietuvių kalbos intonacija (kaip ir kitų kalbų) apibūdinama kaip sistema, turinti pagrindinių intonacinių vienetų posistemę, jų nustatyta 7; sakytinėje kalboje kiekvienas jų turi bendruosius ir individualiuosius pasakymo variantus (Kundrotas).

Svarbu pabrėžti, kad tas pats intonacinis vienetas gali būti panaudotas skirtingos sintaksinės struktūros sakiniuose ir, atvirkščiai, tos pačios sintaksinės struktūros sakiniuose gali būti panaudoti skirtingi intonaciniai vienetai.

Tokiu būdu *nėra pagrindo teigti*, kad būtent viena kuri nors konkreti fonetinė intonacijos išraiška lemia kad ir modalinį sakinio tipą.

Intonacijos, kartu ir kiekvieno jos sistemos nario, funkcionalumo laipsnis yra sąlygojamas visų konkrečios kalbos elementų (leksikos, gramatikos, intonacijos, konteksto) sąveikos rezultatų. Vienais atvejais intonacija gali būti pagrindinė turinio (pvz., sakinio modalinio tipo) raiškos priemonė, kitais – turinį geriausiai perteikia leksiniai-gramatiniai kalbos vienetai.

Terminas „šaukiamoji“ intonacija toliau turėtų būti suvokiamas ir nagrinėjamas kaip garsinių-intonacinių emocijų raiškos priemonių visuma, turinti begalę pasakymo variantų sakininėje kalboje.

Aranka Laczházi, Ričardas Petkevičius

Lorándó Eötvöšo universitetas (Budapeštas, Vengrija)

BALTISTIKA BUDAPEŠTO LORANDO ETVEŠO UNIVERSITETE

2016 metų rudenį Budapešto baltistikos centrai sukako 25 metai. Šis jubiliejus vertė stabtelėti ir apmąstyti nueitą kelią, taip pat apibrėžti ateities tikslus.

Pranešime apžvelgsime 25-erių metų svarbiausius nuveiktus darbus bei mėginsime suformuluoti kai kurias ateities perspektyvas.

Kalbant apie Vengrijos baltistikos istoriją būtina paminėti profesorių Endrę Bojtarą (Bojtár Endre), kuris dvidešimtojo amžiaus septintajame dešimtmetyje ėmė domėtis ir tirti baltų tautų kultūrinį paveldą: mokėsi lietuvių ir latvių kalbų, originalo kalba skaitė literatūrą, daugybę (ypač lietuvių) literatūros kūrinių vertė į vengrų kalbą, o greta parengė ir 1997 metais išleido baltų filologijos kompendiumą – *Baltistikos įvado* monografiją, o 2007 metais – *Lietuvių–vengrų kalbų žodyną*.

Vengrijos mokslo ir studijų įstaigose baltistika tradicijų neturėjo iki pat 1991 metų. Tuo metu į Budapešto Lorando Etvešo universitetą buvo pakviesta pirmoji lietuvių kalbos lektorė. Vėliau, 1994 metais, buvo pradėta dėstyti ir latvių kalba. O dabar, praėjus 25 metams, galime džiaugtis tuo, kad Budapešto baltistikos centras studentams, pasirenkantiems įvairias baltistinių studijų formas, gali pasiūlyti ir užtikrinti visas galimybes tobulintis šioje srityje – esame parengę pagrindines mokymo priemones (žodynus, vadovėlius) vengrakalbiams studentams, išaugo būrelis specia-

listų dėstytojų, siūlančių įvairius praktinius ir teorinius kursus, atliekami mokslinės ir grožinės literatūros vertimo projektai. Daug dėmesio skiriama baltistikai populiarinti.

Lituanistika, kaip atskira pirmosios pakopos – bakalauro studijų – specialybė, Budapešto Lorando Etvešo universitete buvo įsteigta tik 2012 metais. Praėjęs laikas dar neleidžia daryti esminių išvadų apie šią naują studijų programą. Daug pastangų dedama, kad būtų išsiaiškinta, kaip specialybę baigę studentai galėtų pritaikyti savo žinias įvairiose srityse ir kokias profesines perspektyvas jiems ateityje galėtų siūlyti pats baltistikos centras.

Laura Laurušonytė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (Vilnius, Lietuva)

LITERATŪRINĖS BALTISTIKOS VIETA BALTISTIKOS TYRIMUOSE

Šiuolaikinė literatūrologinė baltistika humanitariniuose moksluose vis dar neišsivaduoja iš našlaitės statuso, patiria tam tikras konfrontacijas su kalbininkų bendruomene dėl to, kad baltistika tradiciškai laikoma lingvistine disciplina. Šią kontroversiją tarp kalbos ir literatūros sėkmingai savo moksliniais tyrimais sprendžia baltistas S. Valentas, brėžiantis lingvopoetinius baltiškojo pasaulio kontūrus.

Kitų humanitarinių disciplinų (istorikų, sociologų ir pan.) pasitelkiamas argumentas, sumenkinantis literatūrinės baltistikos mokslinį svorį – kvestionuojamas literatūros teksto kaip analitinės medžiagos reprezentatyvumas. Dar viena literatūrinės baltistikos problema – tiriamojo arealo apibrėžties klausimas. Baltų literatūrų tyrimai dažnai interpretuojami ne kaip etniškai bendrašaknių Lietuvos ir Latvijos literatūrų tyrimai, bet išeities pozicija imant geopolitinę trijų Baltijos šalių kategoriją arba Baltijos jūros regioną kaip visetą. Antra, baltistika suvokiama per plačiai kaip bet koks lietuvių ar latvių literatūros tyrimas. Baltistika implikuoja lyginamąją žvalgą – literatūrinių ryšių, literatūrinės vaizduotės, baltiškosios giminystės.

Integruoti literatūrinės baltistikos tyrimai, patenkantys į *lyginamosios* literatūros sritį, yra svarbūs tuo, kad kryptingai plečia lituanistikos ir latvistikos lauką. Be to, bendrabaltiškame kontekste lituanistinio paveldo

ir lietuviškojo mentaliteto specifika gali atsiskleisti naujais rakursais. Literatūros analizė, atlikta baltistiniu aspektu, padeda ryškinti Lietuvos ir Latvijos išskirtinumo, savitumo ir tarpusavio bendrumo tendencijas kitų Europos valstybių kontekste, o kartu nužymi skirties trajektoriją.

Siekiant legitimuoti literatūros baltistikos, kaip lygiavertės disciplinos, statusą, apginti baltistinių literatūros tyrimų pozicijas, konstruktyviai formuoti literatūrinės baltistikos tyrimų tradiciją Lietuvių literatūros ir tautosakos institute 2012 m. buvo įsteigta literatūrologų baltistų grupė, kurios mokslinė baltistinė veikla pristatoma specialiai sukurtame tinklapyje <http://litbalt.weebly.com/>. Literatūrinės baltistikos problemas, polemiką su kitomis disciplinomis reziumuos 2018 m. pasirodysianti V. Butkaus mokslo studija *Literatūrinė baltistika: samprata, istorija, perspektyvos*.

L. Laurušaitė pasitelkdama literatūros reprezentacijas atlieka lietuvių ir latvių šiuolaikinės (e)migracijos bendruomenės ir tautinės, etninės savimonės kismo analizę. Analizuojamos šiuolaikinėje baltų (e)migracijos prozoje pastebimos kosmopolitiškėjimo nuostatos, „lietuviškumo“ ir „latviškumo“ sampratos kaita, alternatyvūs identifikacijos simboliai ir tapatybės orientyrai. Šiuos tyrimus ketinama pristatyti monografijoje *Literatūra, mobilumas, imago: lietuvių ir latvių XXI a. (e)migracijos patirtys* (2018). Nauji veiksmingi metodologiniai sprendimai gali padėti įtvirtinti literatūrinės baltistikos pozicijas ir pagrįsti jos funkcionalumą.

Greta Lemanaitė Deprati

Krokuvos Jogailaičių universitetas (Krokuva, Lenkija)

LITUANIKA JOGAILAIČIŲ UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS RINKINIUOSE

Jogailaičių universitetas Krokuvoje nuo seno puoselėja puikius ryšius su Lietuva, Lietuvos mokslo institucijomis ir mokslininkais. Taigi ir vienoje seniausių ir didžiausių Lenkijoje Jogailaičių universiteto bibliotekoje yra sukaupta pakankamai daug leidinių, susijusių su Lietuva, jos istorija, kultūra, raštija. Tai leidiniai, išleisti tiek pačioje Krokuvoje, tiek ir Vilniuje, Lvoje ar Peterburge.

Bene viena seniausių šioje bibliotekoje esančių knygų yra Konstantino Sirvydo *Pvnyky Kazan od Adwentu až do Postu: Litewskim ięzykiem, z wy-*

tłumaczeniem na Polskie / Przez Księdza Konstantego Szyrwida, Theologia Societatis Iesv [...], išleista Vilniuje 1629 metais. Tačiau, be tokių senų leidinių, čia galime rasti ir kitų įdomybių. Štai kad ir M. Akelaičio *Gramatyka języka litewskiego*, 1890 metais išleista Poznanėje, taip pat *Gramatyka języka litewskiego*, išleista Vilniuje 1921 metais.

Čia tap pat sukaupta nemaža dalis lietuvių kalbos žodynų, pavyzdžiui: 1894 metais Tilžėje išleistas M. Miežinio *Lietuviszkai-lenkiszka-rusiszkas žodynas* arba J. Ambrozevičiaus parengtas ir Vilniuje 1907 metais išleistas *Polsko-litewsko-rosyjski słownik = Lenkiškai-lietuviškai-rusiškas žodynas = Pol'sko-litovsko-russkij slovar'* ir dar daugelis kitų.

Visų Jogailaičių bibliotekoje esančių lituanistinių leidinių dėl jų gausos viename pranešime aprėpti neįmanoma, todėl šiame pranešime bus apžvelgti tik patys svarbiausi leidiniai, kurie yra ypač įdomūs ir naudingi lietuvių kalbos ir kultūros dėstymo procese.

Ilja Lemeškin

Praho Karolio universitetas (Praha, Čekija)

KUR VEDA UŽSIENIO LITUANISTIKOS KELIAS?

Lituanistika, kaip mokslo šaka, atsirado toli nuo šiuolaikinių Lietuvos valstybės ribų. Šalyse, kuriose baltistikos tyrimai buvo atliekami ilgus amžius, ši disciplina dažnai gyvuoja ir šiandien. Sudėtingomis vystymosi (kartais egzistavimo) sąlygomis, kai viešai svarstoma apie filologijos ir net visų humanitarinių mokslų krizę, lituanistika susiduria su natūraliomis problemomis, kurios skatina tokius pasvarstymus:

1. Ar prasminga užsienio lituanistiką lygiuoti į tai, kaip ji vystosi ir yra tvarkoma pačioje Lietuvoje? Klausimas svarbus dėl to, kad įvairūs rėmimo projektai konceptualizuojami ir administruojami iš tolimos Lietuvos ir žmonių, kurie lietuvišką patirtį (vienintelę žinomą) savaime supranta kaip pavyzdinę.

2. Norint išsaugoti senas tradicijas turinčią užsienio lituanistiką, pamara iš Lietuvos turėtų neišvengiamai didėti, tačiau tokiu atveju ateityje gresia pavojus, kad finansiškai pavaldi užsienio lituanistika pavirs Lietuvos aukštosios mokyklos „filialu“.

3. Lituanistikos centrai neturi / neturėtų turėti tikslo supanašėti su lituanistika Lietuvoje. Lituanistika nėra obligatorinių žinių sanauka, kurią galima įsavinti, pvz., studijuojant VU. Kiekvienas užsienio centras turi paskirtį išsaugoti ir puoselėti savą lituanistikos „dialektą“, t. y. paisyti tęstinumo bei tradicijų. Visa tai geriausiai išmano pats lituanistikos (baltistikos) centras, dėl to iniciatyva turėtų eiti tik iš jo. Lietuva turėtų kontroliuoti lėšų tikslinį panaudojimą, ir tiek. Ji negali būti kompetentinga, vertindama, kiek ir kaip mūsų numatomi darbai atinka mūsų pačių poreikius.

4. Koks bendra(darbia)vimo santykis turi būti tarp Lietuvos mokslo ir studijų institucijų ir baltistikos centrų? Labai nesinorėtų tokios ateities, kai dėl mūsų labo ir mūsų naudos (bet be mūsų žinios) tam tikra Lietuvos institucija arba mums visiškai nežinomas jai atstovaujantis asmuo sudaro, kažkieno manymu, tinkamą veiklos planą, prie kurio vykdymo mes, kaip užsienio lituanistikos atstovai, kviečiami prisijungti.

Natalia Likhina, Violeta Lopetienė

Baltijos federalinis I. Kanto universitetas (Kaliningradas, Rusija)

LIETUVIŲ KALBOS DĖSTYMAS BALTIJOS FEDERALINIAME I. KANTO UNIVERSITETE

Baltijos federaliniame Imanuelio Kanto universitete praktinis lietuvių kalbos kursas pradėtas dėstyti 2002 metais. 2002–2005 metais Slavų ir baltų kalbų katedroje lietuvių kalbą dėstė Klaipėdos universiteto doktorantė Aušra Trumpickaitė. 2005 metų gegužės 24 dieną Filologijos ir žurnalistikos fakultete iškilmingai atidarytas Lietuvių kalbos kabinetas. Nuo 2006 metų iki dabar lietuvių kalbos lektore universitete dirba vyr. dėstytoja Violeta Lopetienė. 2004–2017 metais lietuvių kalbos mokėsi daugiau negu 1 000 studentų.

Baltijos federaliniame Imanuelio Kanto universitete kartu su Lietuvos partneriais organizuotos šios tarptautinės mokslo konferencijos: „Kalbų ir kultūrų likimas tarp Nemuno ir Priegliaus“ (2005 m. gegužės 24 d.), „Mokslinė praktinė konferencija, skirta A. Šleicherio lietuvių kalbos gramatikos 150-osioms metinėms“ (2006 m. gruodžio 8–9 d.), „Kristijonas Gotlibas Milkus ir Imanuelis Kantas“ (2007 m. rugsėjo 27 d.; LKI išleis-

tos pranešimų tezės, sudarytoja Ona Aleknavičienė), Danieliaus Kleino *Grammaticae Litvanicae* 355 metų sukakčiai paminėti skirta konferencija „Lingvistinės minties raida XVI–XXI amžiuje“ (2008 m. spalio 16–17 d.), Lietuvos vardo tūkstantmečiui skirta konferencija „Rytų Prūsijos kultūros paveldas“ (2009 m. spalio 15–16 d.; BFU išleistas dviejų dalių straipsnių rinkinys, sudarytoja Grasilda Blažienė, LKI), „Albertinos rektoriaus Liudviko Rėzos veikla saugant ir puoselėjant lietuvių raštiją Rytų Prūsijoje“ (2010 m. gruodžio 9–10 d.), „Albertinos universitetas: kalba, kultūra, istorija“ (2013 m. gegužės 16–17 d.), „Kristijono Donelaičio literatūrinio palikimo istorinė kultūrinė reikšmė“ (2013 m. gruodžio 5–6 d.), Gotfrydo Ostermejerio gimimo 300 metinėms skirta tarptautinė mokslo konferencija „Apšvietos idėjos ir tautinės kultūros Prūsijoje XVIII a.“ (2016 m. rugsėjo 22 d.).

Baltijos federalinio I. Kanto universiteto Lietuvių kalbos kabineto studentai aktyviai dalyvauja ŠMM, URM, KM ir Europos Sąjungos finansuojamoje projektinėje veikloje. Nuo 2007 m. bendradarbiaujant su LR Rašytojų sąjunga, kasmet organizuojamas „Poezijos pavasaris“. 2009 m. su Lietuvių kalbos institutu vykdytas projektas „Lituanistika Kaliningrado srityje“. 2011 m. su Lietuvos edukologijos universitetu (tuo metu – Vilniaus pedagoginis universitetas) – „Inovacijos lituanistikoje“. 2013–2014 m. su Lietuvos edukologijos universitetu ir jo partneriais vykdytas projektas „Lituanistikos (Baltistikos) centrų užsienyje stiprinimas, jų veiklos bei bendradarbiavimo su Lietuvos mokslo ir studijų institucijomis skatinimas“.

Baltijos federalinio I. Kanto universiteto studentai noriai dalyvauja Lietuvių kalbos ir etnokultūros vasaros kursuose ir Baltistikos studijose Lietuvos aukštosiose mokyklose, baltistikos temomis ruošia pranešimus mokslinėse konferencijose. Vykdoma ir neauditorinė Lietuvių kalbos kabineto studentų veikla, dalyvaujama Kaliningrado srities L. Rėzos lietuvių kultūros draugijos veikloje.

Guido Michellini

Paromos universitetas (Parma, Italija)

LIETUVIŲ KALBOS DĖSTYMO SPECIFIKA ITALIJOS UNIVERSITETUOSE

Nuo Augusto Schleicherio laikų akcentuojama archainės lietuvių kalbos svarba indoeuropeistikai. Todėl vyresniųjų kartų Italijos indoeuropeistai šiai kalbai skirdavo ypatingą dėmesį: paprastai atsiribodami nuo komunikacinės praktikos, studijuodavo ją iš gramatikų ir kitų knygų. Puikiai mokėdami lotynų kalbą (kuri anksčiau Italijos mokyklose buvo labai rimtai dėstoma), jie lengvai išmokdavo panašią morfologiją ir sintaksę turinčią lietuvių kalbą. Galiu tai patvirtinti savo asmenine patirtimi: baigęs senjo tipo mokyklą ir klasikinės filologijos specialybę, iš pradžių lietuviškus sakinius sudarinėdavau pagal lotynų kalbos modelius, stengdamasis ignoruoti kitokią sandarą turinčią italų kalbą.

Lietuvių kalbos svarba lėmė tai, kad 1977 m. rozminiečių vienuoliui Tasiui Ereminui (1915–2002) buvo leista dėstyti ją Milano katalikų universitete. Čia dirbęs lyginamosios kalbotyros specialistas Giancarlo Bolognesi įtraukė šį fakultatyvų 15 val. kursą į savo discipliną, skirtą klasikinės filologijos studentams. Jokių aukštųjų mokyklų nebaigęs Ereminas dėstė kaip savamokslis; kai po metų ir aš pradėjau dirbti šiame universitete, talkinau jam, paskaitydamas papildomų paskaitų apie lietuvių kalbos sąsajas su klasikinėmis kalbomis ir sanskritu. Nuo 1986 m. Ereminą pakeitė Vilniaus universitete lituanistiką su klasikinės filologijos specializacija baigusi Birutė Žindžiūtė-Michellini, kuri lietuvių kalbą čia dėstė iki 2001 m. Neturėdama didaktinės medžiagos italų kalba, ėmė rengti dėstomojo dalyko pagrindus itališkai, 1990 m. išleistus jos knygoje *Lituania*.

Lietuvių kalba priklauso baltiškam arealui, todėl galima ją dėstyti pabrėžiant jos ryšius su kitomis baltų kalbomis, pirmiausia – latvių ir senovės prūsų. Laikydamosi tos idėjos, kurią parėmė ir žymus kalbininkas Giacomo Devoto (1897–1974), žurnalo *Studi Baltici* leidėjas, jo mokinė indoeuropeistė Maria Teresa Gagliano-Ademollo 1985 m. Florencijos universitete pradėjo skaityti pirmą Italijoje baltų filologijos kursą. Kiek vėliau ta pačia kryptimi pradėjo eiti baltistas Pietro Dini, mokantis ir lietuvių, ir latvių kalbas. Nuo 1993 m. jis dėsto baltų filologiją Pizos uni-

versitete, kur šiuo metu skaito 6 kreditų baltistikos ir baltų filologijos kursas.

Dar kitas kelias išbandytas Parmos universitete, kur 2005 m., įvedus savarankišką 6 kreditų lietuvių kalbos kursą, lietuvių kalba imta dėstyti kaip įprasta užsienio kalba, atsiribojant nuo baltiško konteksto. Toks dėstymo būdas pasirinktas visų pirma dėl to, kad, dirbant su studentais, dažnai nemokančiais nei lotynų, nei kitų linksniuojamų kalbų, reikia daugiau laiko skirti linksniams ir su jais susijusiems reiškiniams aiškinti. Dėstytoja Birutė Žindžiūtė-Michelini, šiam kursui specialiai parašiusi lietuvių kalbos vadovėlį italams *Grammatica del la lingua lituana* (Vilnius, 2007), laikosi tradicinio metodo. Pradėdama nuo gramatikos taisyklių ir jas iliustruojančių pavyzdžių ir frazių (tam ypač tinka vadovėlyje gausiai pateikiamos lietuvių liaudies patarlės ir priežodžiai), pereina prie pratimų bei elementarių pokalbių. Turint ribotą valandų skaičių, sunku kelti didesnius reikalavimus – galimybę išmokti daugiau suteikia tik Lietuvoje organizuojami intensyvūs lietuvių kalbos kursai.

Rita Miliūnaitė

Lietuvių kalbos institutas (Vilnius, Lietuva)

NAUJOJI LEKSIKA: ĮVAIRIAKALBĖS PATIRTYS IR DIALOGO GALIMYBĖ

Globalizacijos ir sparčios informacinių technologijų plėtros sąlygomis kalbų kontaktai ne tik suintensyvėja, bet ir įgauna naujų kokybinių požymių. Nacionalinių kalbų lygmeniu vyksta labai panašūs sąveikos su globaliąja anglų kalba procesai, kuriasi vadinamosios postandarinės kalbos. Ryškiausių pokyčių patiriantis ir nuolat atsinaujinantis skirtingų kalbų leksikos sluoksnis teikia įvairių galimybių pažinti tiek gimtosios, tiek kitų kalbų savitumus ir tai pritaikyti dviejų skirtingų tikslinių grupių – gimtakalbių bei kitakalbių – ugdymo procese.

Pranešime, remiantis Lietuvių kalbos institute kaupiamu *Lietuvių kalbos naujajodžių duomenynu* (<http://naujajodziai.lki.lt/>), kuris atskleidžia XXI a. pradžios lietuvių kalbos leksikos, jos darybinės bei semantinės struktūros pokyčius, išryškkinamos dvi skirtingos metodinės supažindinimo su naująja lietuvių kalbos leksika kryptys.

Pagal struktūrinius leksikos lygmens pokyčius galima skirti du pagrindinius naujosios leksikos atsiradimo būdus: skolinimąsi iš kitų kalbų (dažnai per tarpines kalbas, paprastai anglų k.) ir naujadaros procesą (apimantį darybą ir morfeminę bei semantinę vertybę).

Kalbant apie leksikos vienetų skolinimosi procesą, svarbu parodyti ne tik kiekybinį jo mastą, panašumus ir skirtumus, lyginant su kitomis kalbomis, įvairių vartojimo sričių aprėptį, bet ir skolinių įsišaknijimo lietuvių kalboje mechanizmą, funkcionavimo skirtingose kalbos atmainose, stiliuose bei žanruose ypatumus, taip pat supažindinti su nuosaikia gryninamąja lietuvių kalbos priežiūra. Nors skolintosios naujosios leksikos repertuaras įvairiose šalyse gana panašus, tačiau skirtingų šalių kalbų politika, taip pat kalbinės bendruomenės nuostatos ir tradicijos yra gana skirtingos. Naujadaros procesas paprastai atskleidžiamas parodant įvairius naujų žodžių darybos būdus ir priemones, bet svarbu nepamiršti ir kalbos vartotojų santykio su šiuo reiškiniu.

Mokant kitakalbius naujosios leksikos, tikslingiausia kryptis – nuo skolinių eiti prie naujadaros, pirmiausia susipažįstant su kalbų kontaktų poveikiu kalboms, o paskui nagrinėjant lietuvių kalbos darybos sistemos išgales ir lyginant jų gimtosios kalbos ir lietuvių kalbos skolinimosi bei naujadaros ypatybes. Gimtakalbiams pravartesnė priešinga mokymo kryptis: nuo savos kalbos sandaros ypatumų, parodant gimtosios kalbos darybines galias, išryškinant kiekvieno kalbos vartotojo (kūrėjo!) vaidmenį, eiti prie skolintinės leksikos sluoksnio.

Taigi dvi naujosios leksikos mokymo kryptys – 1) iš vidinės kalbos sandaros į išorę (sąlytį su kitomis kalbomis) ir 2) iš kalbų sąveikos procesų į vidinę kalbos sandarą – leidžia kalbėti apie naująją leksiką, atsižvelgiant į nevienodą gimtakalbių ir kitakalbių kalbinę patirtį ir ugdymo procesą paversti platesniu ne tik skirtingų kalbų, bet ir įvairių kultūrų dialogu.

Geda Montvilaitė-Sabaitienė

Praho Karolio universitetas (Praha, Čekija)

LIETUVIŲ LITERATŪROS SKLAIDA. VERTIMAI Į ČEKŲ KALBĄ

Pranešime ketinama pristatyti, kokia yra lietuvių literatūros vertimų situacija Čekijoje. Aptariama, kuo galima pasididžiuoti ir su kokiais sunkumais susiduriama. Daugiau dėmesio skiriama konkrečioms problemoms aptarti ir pasiūlymams, kaip tas problemas būtų galima spręsti.

Lituanistikos centrai pasaulyje atlieka ne vien mokomąją, tiriamąją, bet ir ambasadorišką misiją. Dirbdami svečioje šalyje stengiamės, kad kuo daugiau tos šalies gyventojų sužinotų apie mūsų šalį, jos realijas, domėtusi, kuo esame įdomūs ir kuo panašūs į juos pačius. Todėl mums tenkanti užduotis skatina žvelgti į savo darbą kūrybiškai, ieškoti kuo įvairesnių veiklos sričių. Nors ir turime būti pakankamai universalūs akademinuose dirvonuose, stengiamės dirbti ir kultūros platiniojų darbą.

Mūsų studentai taip pat įsijungia į šią veiklą ir tam tikra prasme tampa Lietuvos ambasadoriai. Todėl svarbu, kad mūsų veikla būtų kryptinga.

Viena iš darbo veiklos sričių, kuriai stengiamės skirti nemažai dėmesio ir užpildyti Čekijoje atsiradusią spragą, yra nauji lietuvių literatūros vertimai. Senosios kartos vertėjų, deja, jau nebeliko, todėl Čekijos Baltistikos centrams tenka prisiimti atsakomybę ir skatinti vertimus. Čekijoje sovietmečiu buvo išversta ir išleista ne viena lietuvių literatūros knyga, tačiau naujų vertimų tėra vienas kitas. Greta keleto knygų, pasirodžiusių XXI amžiuje, 2008 metais buvo išleistas žurnalo *Plav*, skirto naujausiai užsienio literatūrai, numeris pavadinimu *Z Litvy na Madagaskar (Iš Lietuvos į Madagaskarą)*. Ten buvo pristatyta lietuvių eseistika, ištraukos iš M. Ivaškevičiaus, R. Šerelytės, S. Parulskio ir kt. rašytojų kūrinių. Taigi itin didele gausa pasigirti negalima.

Vertimai yra reikalingi ir praktiškai, kadangi dėstome lietuvių literatūrą. Šias paskaitas klauso ne vien mūsų, bet ir kitų specialybių studentai. Todėl pirminių šaltinių vertimai yra tiesiog būtini.

Mes stengiamės, kad studentai imtųsi šio sudėtingo darbo. Tačiau ne mažiau svarbi yra ir vertimo kokybė. Todėl susiduriame su tam tikrais sunkumais.

Nors ir išmanome savo darbą, vis dėlto vertimo teorija ir praktika yra toji sritis, su kuria studijų metu retas esame susidūrę, todėl mums pagelbėtų mokymai, seminarai ir literatūra, skirta šiai temai.

Kitas momentas yra vertimų publikavimas. Knygų leidyba yra verslas ir susitarti dėl vertimų publikacijų su kokia nors leidykla nėra paprasta. Todėl neretai mūsų darbai nenužengia toliau universiteto studentų auditorijos.

Džiaugiamės, kad galime pasinaudoti Lietuvos kultūros instituto vertimų skatinimo programa. Ne vienas mūsų studentas sėkmingai ja pasinaudojo ir atliko bandomuosius vertimus.

Kita vertus, mums patiems visuomet tenka bendradarbiauti, konsultuoti jaunąjį vertėją. Tai užima nemažai laiko ir pareikalauja jėgų. Tačiau, publikuojant vertimą, mūsų įdėtas darbas neatsispindi.

Tai keletas pamąstymų apie situaciją ir problemas, su kuriomis susiduriama norint versti ir platinti lietuvių literatūrą. Tikimės, kad ši tema yra aktuali ir kituose kraštuose.

Lina Pestal

Vienos universitetas (Viena, Austrija)

MANDAGUMO RAIŠKOS GRAMATINĖS PRIEMONĖS VERBALINĖJE LIETUVIŲ KALBOJE

Komunikacijoje svarbu ne tik pasakytas žodis – reikšmę kurti padeda ir intonacija, loginiai kirčiai, pauzės, mimika, žvilgsnis, gestai ir pan. Tai lyg tam tikras paketas. Šiame pranešime norima iš šio paketo išskirti žodžius ir akcentuoti jų svarbą sakytinėje komunikacijoje, mokant lietuvių kalbos kaip svetimšios. Svetimos kalbos mokymasis reiškia ir prisilietimą prie svetimšios kultūros, susipažinimą su, ko gera, kitokiomis bendravimo taisyklėmis ir kitokia tarpasmeninės komunikacijos verbaline raiška, kitu kalbos etiketu, kurį lemia mentalitetas, savitas tautos gyvenimo būdas, kultūrinės erdvės bei konkrečios kalbos ypatumai.

Dėstantieji lietuvių kalbą užsieniečiams atsiduria tarpkultūrinės komunikacijos terpėje, kurioje išryškėja kultūriniai skirtumai, susiję su mandagumo suvokimu. Juk naujos kalbos mokomasi norint ja kalbėti su tos kalbos vartotojais. Kaip išlikti mandagiam bendraujant? Kokios yra

lietuvių kalbos gramatinės priemonės, kurios padeda išlikti mandagiam, o jas vartojant parodoma pagarba pašnekovui?

Keliamas tikslas – susisteminti lietuvių kalbos gramatines formas mandagumui reikšti bei mandagumo formuluotes, suskirstant jas pagal komunikacijos situacijas ir kalbos dalis, akcentuojant lietuvių kalbos etiketo ypatumą – išskirtinį dėmesį pašnekovui (Čepaitienė). Dėstant lietuvių kalbą kaip svetimąją, būtina akcentuoti šį lietuvių kalbos savitumą ne vėliau, kaip besimokant šauksmininką, tariamąją nuosaką, deminutyvus. Pamatai klojami mokantis pasisveikinimo ir atsisveikinimo žodžių ir formuluočių.

Komunikacijos situacijos:

1. Kreipimasis į adresatą. Kreipiniai, kaip žodinė priemonė, lemia galingą pasitikėjimą arba distancijos atsiradimą tarp kalbėtojo (adresanto) ir klausytojo (adresato). Kreipiniai reiškiami daiktavardžių šauksmininko linksniu (nurodant adresato lytį, pareigybę, vardą, vardo deminutyvinę formą), būdvardžių šauksmininko linksniu (būdvardžių deminutyvai, būdvardžiai, vartojami su daiktavardžių kreipiniais), įvardžiais (mandagumo forma *Jūs*).

2. Prašymo, padėkos ir pageidavimo raiška. Jaustukai (*prašom, ačiū, dėkui*), veiksmažodžiai (*prašyti* formos su bendratimi, tariamoji nuosaka, liepiamoji nuosaka).

3. Atsiprašymas (mandagumo formuluotės).

4. Supažindinimas ir susipažinimas (mandagumo formuluotės).

5. Pasisveikinimas, atsisveikinimas, palinkėjimai (mandagumo formuluotės).

6. Pokalbis telefonu (mandagumo formuluotės).

Lietuvių kalba, kaip ir kitos kalbos, turi savitas kalbos etiketo ir mandagumo raiškos priemones. Dėstant lietuvių kalbą kaip svetimąją, būtina akcentuoti, jog išskirtinis dėmesys pašnekovui yra svarbus aspektas komunikacijos procese, nulemiantis tikslingą gramatinių priemonių vartojimą.

MOKSLO POPULIARINAMIEJI TEKSTAI ŠIANDIENOS MOKYMO(SI) PROCESE

Mokslo populiarinimas pastaraisiais metais tampa vis svarbesnė moky-mo(si) proceso dalis. Šiandien mokslo populiarinamieji tekstai orientuoja-mi į visas bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo pakopas, plg. „mokomojo dalykinio stiliaus tekstai, skirti ne specialistams, o jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams“ (Ugdymo plėtotės centras 31) skaitomi pradinėse kla-sėse, mokslo populiarinamojo postilio literatūrinį rašinių kuria abiturien-tai, laikydami valstybinį brandos egzaminą (Smetonienė ir Petrėnienė 33). Minėtinos ir kitos iniciatyvos: sukurta mokslo populiarinimo interneto svetainė ikimokyklinio amžiaus vaikams, norintiems geriau pažinti juos supantį pasaulį (www.mokslasmaziems.lt), organizuojami įvairūs mokslo populiarinimo rašinių konkursai (pvz., www.konstanta.lt) ir kt.

Mokslo populiarinamaisiais tekstaais mokymo(si) procese gali būti reali-zuojami įvairūs tikslai ir siekiai: didinamas mokymo(si) patrauklumas, ple-čiam mokomųjų dalykų aprėptis, plėtojama tarpdalykinė integracija, ple-čiamos ir gilinamos mokinių dalykinės žinios, kultūrinis akiratis, ugdomos dalykų ir bendrosios kompetencijos, skatinamas kūrybingumas ir kt. Visa tai didina mokinių mokymosi motyvaciją, gerina mokymosi rezultatus.

Kai kurių tyrėjų nuomone, mokslo populiarinimas yra ypač svarbus mokiniam, nes daugeliui jis gali tapti papildomu, o gal ir pagrindiniu, motyvu ir stimulu domėtis mokslu ir rinktis profesiją (Levitan), skatina jaunimą rinktis tyrėjo profesiją bei ugdo visuomenės mokslinę kultūrą (Socialinių inovacijų institutas 151).

Pranešime siekiama atkreipti dėmesį į mokslo populiarinamųjų tekstų svarbą mokant (ir mokantis) kitos kalbos. Aktualizuojamas besimokan-čiųjų aktyviojo (ir pasyviojo) žodyno turtinimas, tikslinimas. Akcentuo-jama, kad mokslo populiarinamųjų tekstų konstruktyvusis principas – skirtingą stilistinę vertę turinčių kalbos priemonių kontaminacija. Šiais tekstaais perteikiamas objektyvus intelektinis turinys, o jo raiška realizuo-jama kalbinės raiškos priemonėmis (neretai – aktualizuotomis), kurios geriausiai atitinka efektyvios komunikacijos poreikius.

Lina Plaušinaitytė, Skaistė Volungevičienė, Vilma Zubaitienė

Vilniaus universitetas (Vilnius, Lietuva)

INTERAKTYVUSIS FRAZEMŲ SĄVADAS KAIP AKADEMINĖS KALBOS MOKYMOŠI PRIEMONĖ

Vis gausėjantys tekstynais paremti tyrimai neleidžia abejoti kalbos fraziškumo principu, kurį iškėlė tekstynų lingvistikos pagrindėjas Johnas Sinclairis. Kuo daugiau tiriame kalbą, tuo labiau suvokiame, kad bendraudami ar rašydami naudojames daugybe ilgesnių ar trumpesnių frazių, kurias jungiame ir į didesnius vienetus. Vadinasi, lingvistinių tyrimų objektu pirmiausia turėtų būti ne pavieniai žodžiai, o stabilios, kaip nedalomas vienetas suvokiamos ir atgaminamos, frazės bei įvairių tekstų fraziškumas. Tokio pobūdžio tyrimų Lietuvoje, lyginant su, pavyzdžiui, anglakalbėmis ar vokiekalbėmis šalimis, atlikta nedaug. Nors įvairių stabilijų junginių tyrimų gausėja, Lietuvos akademinio diskurso fraziškumui pakankamai dėmesio vis dar neskiriama.

Šią spragą padės užpildyti nuo 2017 m. vasario Vilniaus universitete pradėtas vykdyti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos remiamas studentų darbų fraziškumo tyrimo projektas. Projekto metu ketinama tirti pirmosios studijų pakopos šešių pagrindinių mokslo sričių studentų rašto darbuose vartojamas akademinės frazes. Tam tikslui kuriamas specialus studentų darbų tekstynas. Pagrindinis dėmesys skiriamas įvairių stabilijų kalbos junginių vartojimo dėsningumams bei galimiems vartojimo trūkumams studentų darbuose nustatyti. Siekiama įvardyti ir išanalizuoti dažniausiai vartojamas frazes, išskirti jų tipus, aprašyti vartojamų frazių įvairovę arba jos stoka, junginių formų ir tipų variacijas, įvertinti jų dažnumą ir funkcijas tam tikros dalykinės srities tekstuose bei atskirose tekstų dalyse. Taip pat planuojama tirti frazių taisyklumą, siekiant įvertinti, ar turtinga studentų rašto darbų raiška.

Iš tekstyno atrinktos medžiagos pagrindu, remiantis atliktais tyrimais, ketinama parengti interaktyvųjį atvirosios prieigos akademinės kalbos frazemų sąvadą, kuris ateityje praverstų ne tik gimtąja kalba rašantiems įvairių studijų pakopų ir specialybių studentams, bet ir būtų konsultavimosi ar mokomoji priemonė lietuvių, kaip užsienio kalbos, besimokantiems studentams.

Šiuo pranešimu norima pasidalyti pirmąja projekto vykdymo patirtimi ir pristatyti planuojamo rengti interaktyviojo akademinės kalbos frazemų sąvado viziją. Pagrindinis pranešimo tikslas – pakviesti kolegas diskusijai, ar toks sąvadas galėtų praversti užsienyje dirbantiems liuanistams ir lietuvių, kaip užsienio kalbos, besimokantiems studentams. Koks jis turėtų būti, kad taptų prasminga parankine priemone ir gimtakalbiui, ir kalbos besimokančiajam?

Svetlana Polkovnikova

Daugpilio universitetas (Daugpilis, Latvija)

LIETUVIŲ KALBOTYRA: MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS „VALODA DAŽĀDU KULTŪRU KONTEKSTĀ“

Straipsnių rinkinyje „Kalba įvairių kultūrų kontekste“ pateikiama kasmetinės mokslinės konferencijos „Moksliniai skaitymai“, kurią organizuoja Daugpilio universiteto Humanitarinis fakultetas, medžiaga. 1991 metais įvyko pirmieji „Moksliniai skaitymai“; jų iniciatorius buvo Latvijos Mokslų Akademijos narys korespondentas, profesorius Fiodoras Fiodorovas. „Moksliniai skaitymai“ tapo ne tik Daugpilio universiteto Humanitarinio fakulteto tradicija, bet ir neatskiriama jo dalimi.

Jau pirmieji minėtos konferencijos pranešimai buvo publikuoti rinkinyje, pavadintame „Kalbos vienetai ir jų funkcionavimas“ (1991). Nuo 1994 metų leidinys vadinosi „Kalba“ (jame akcentuojami lyginamosios lingvistikos tyrinėjimai Daugpilio Universitete); nuo 2004 metų rinkinys vadinamas „Kalba skirtingų kultūrų kontekste“. Pirmojo rinkinio anotacijoje teigiama, kad „rinkinys sieja straipsnius, skirtus įvairiems kalbos vienetais – leksikologiniams, fonologiniams, morfologiniams ir sintaksiniais. Ypatingas dėmesys skiriamas skirtingų kalbos vienetų funkcionavimui grožiniuose, moksliniuose ir šnekamosios (buitinės) kalbos tekstuose, kalbos ir kultūros sąveikai, gimtosios ir negimtosios kalbos dėstymo metodikai“ (Даугавпилс, 1991).

Nuo 1991-ųjų iki 2016-ųjų metų buvo išleisti 26 rinkiniai, kuriuose publikuota daugiau kaip 1 000 straipsnių latvių, lietuvių, anglų, rusų, vokiečių ir kitomis kalbomis. Konferencijos medžiaga sudaro šešis teminius blokus: *Diachronija ir arealo tyrinėjimai; Kontrastyvinė analizė ir vertimo*

variantai; Sinchronija: fonetinis ir gramatinis požiūris (aspektas); Sinchronija: lingvokognityvinis, lingvokutūrologinis ir sociolingvistinis požiūris; Sinchronija: leksinis, semantinis ir stilistinis požiūris; Baltų-vokiečių tekstas: lingvistika ir poetika.

Jau pirmuose leidiniuose buvo paskelbti lituanistinių studijų rezultatai. Dvidešimt šešiuose straipsnių rinkiniuose, skirtuose lituanistiniam tyrinėjimams, daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių, dauguma jų lietuvių kalba (taip pat yra straipsnių, parašytų anglų, rusų ir vokiečių kalbomis). Straipsniai apie lituanistikos studijas publikuojami visuose rinkinio blokuose ir tai, be abejonės, patvirtina problemų esmę ir studijų įvairovę. Būtina pažymėti, jog pirmasis straipsnis lietuvių kalba buvo išspausdintas 2000 metais (dešimtajame leidinyje).

Klausimų, nagrinėjamų įvairiuose straipsniuose, diapazonas labai platus, taip pat daug dėmesio skiriama detalioms lietuvių kalbos atskirų lingvistinių reiškinių studijoms. Autorius domina kalbos vienetų semantinė plėtra; lietuvių kalbos gramatika ir pragmatika bei lyginamasis požiūris. Daug darbų skiriama lietuvių kalbos paplitimo (arealo) studijoms.

Rima Radvigina

Minsko valstybinis pedagoginis M. Tanko universitetas (Minskas, Baltarusija)

KONSTRUKCIJOS SU PRIELINKSNIU ANT LIETUVIŲ IR RUSŲ KALBOSE

Indoeuropiečių šeimos baltų šakai priklauso lietuviai, latviai, prūsai, jotvingiai, kuršiai, sėliai, žiemgaliai. Iki mūsų laikų gyvos išliko tik latvių ir lietuvių kalbos. Pastaroji laikoma viena iš seniausių indoeuropiečių kalbų. Jos mokoma užsienio universitetuose: Švedijoje (Stokholmo universitetas), Čekijoje (Prahos Karolio universitetas), Rusijoje (Maskvos valstybinis M. V. Lomonosovo universitetas, Kaliningrado Baltijos federalinis I. Kanto universitetas), Baltarusijoje (Minsko valstybinis pedagoginis M. Tanko universitetas) ir kitur.

Lietuviai, kurie gimė ir kurį laiką gyveno Lietuvoje, išvykdami į naują gyvenamąją vietą kitoje šalyje kartu išsiveža ir lietuvių kalbos žinias. Tai nebūtinai gali būti gryna bendrinė kalba, bet ir tam tikro dialekto atmaina, pustarmė. Žmonėms užsienyje sunku išlaikyti savąją kalbą. O kur dar

kalbinė terpė? Pavyzdžiui, Baltarusijoje beveik 80 proc. žmonių gatvėje galima išgirsti kalbant rusiškai.

Šio pranešimo tikslas – atskleisti kai kurias prielinksnio *ant* vartojimo reikšmes ir aptarti nevartojimo atvejus.

Prielinksnis pagal savo funkciją priklauso nesavarankiškomis (susijusioms) kalbos dalims, nes jis pats vienas nesudaro sakinio dalies ir atlieka tik pagalbinę (tarnybinę) funkciją.

„Prielinksnis yra nekaitoma kalbos dalis, kuri paprastai eina su linksniumi ir rodo linksniojamojo žodžio ryšį su kitais žodžiais“ (Šukys 3). Prielinksnis *ant* paveldėtas iš baltų prokalbės ir turi atitikmenų kitose indoeuropiečių kalbose. Vietoje anksčiau buvusio ilgesnio šio prielinksnio varianto *anta* ilgainiui atsirado trumpinys *ant*. Iki rašytinio laikotarpio buvo vartojami abu šio prielinksnio variantai (*anta* ir *ant*). Tai vienas iš pačių seniausių pagal kilmę lietuvių kalbos prielinksnių, kuris priklauso pirminiams prielinksniams, t. y. tiems, kurių negalima darybiškai susieti su kitais dabartinės lietuvių kalbos žodžiais.

Prielinksnis *ant* vartojamas tik su kilmininku. Jis priklauso daugia-reikšmiams prielinksniams. Be bendrosios *ant* reikšmės (buvimas viršuje, susiliečiant su kieno viršumi), jam dar būdingos ir konkrečios reikšmės. „Prielinksnio *ant* konstrukcijos dažniausiai rodo vietą, kur kas yra arba vyksta. Paprastai pabrėžiamas liečiamasis paviršius, plotas“ (Šukys 16), pvz., *Vaza su gėlėmis stovi a n t stalo*. Patys lietuviai dažnai klaidingai vartoja šį prielinksni, jeigu vieta nesusijusi su paviršiumi, pvz., *Buvau a n t koncerto*. Ši konstrukcija taisyтина taip: *Buvau koncerte*. Į rusų kalbą ji verčiama su prielinksnio *ant* ekvivalentu *на*: *Была на концерте*. Taigi, ir lietuvių, ir rusų kalbose turi būti vartojami tik vietininkai. Yra ir daugiau pavyzdžių, kai „*ant* nevartojamas su kilmininku, kai nereiškia vietos: *Skaičių padauginkite ant 20* (= iš 20). *Kaimynas ant biuletenio* (= turi nedarbingumo pažymėjimą). *Pinigų liko tik ant maisto* (= maistui) (Pabrėža ir Tumėnas 52).

Prielinksnis *ant* lietuvių kalboje netinka, jei jis reiškia vietą, į kurią vykstama, o ji nesusijusi su paviršiumi. Sakiniai *Važiuoju a n t susirinkimo*. *Mūsų nepakvietė a n t šventės*. taisytini *Važiuoju į susirinkimą*. *Mūsų nepakvietė į šventę*. Rusų kalboje šie sakiniai vartojami tik su prielinksniu *на*, pvz., *Еду на собрание*. *Нас не пригласили на праздник*.

Sakinys *Šis troleibusas važiuoja a n t stoties* yra rusiško sakinio *Этом троллейбус едет на вокзал* atitikmuo. Šiuo atveju prielinksnio *ant* konstrukcijos krypčiai reikšti netinka, nes turi būti pabrėžtas vietas, į kurią vykstama, vidus, o ne paviršius. Tokių netinkamo vertimo klaidų pasitaiško ir daugiau, pvz., *Nesuspėjau a n t traukinio* (= į traukinį). *Mano sūnus pavėlavo a n t penkto autobuso, eis a n t šešto* (= į penktą autobusą, eis į šeštą). Rusų kalboje minėti sakiniai atrodo taip: *He успел на поезд* ir *Мой сын опоздал на пятый автобус, пойдёт на шестой*.

Prielinksnis *ant* gali pasakyti veiksmo atlikimo būdą. Rusišką konstrukciją *Экзамен сдал на восемь* reikėtų versti *Egzaminą išlaikiau aštuntuku, gavau aštuonetą*, o ne *Egzaminą išlaikiau a n t aštuoneto*. *Mokosi a n t vienų ketvertų* (= vienais ketvertais). *Tave visada a n t balso* (= iš balso) *pažįstu*. *Учится на все четвёрки*. *Тебя всегда по голосу узнаю*. Išvardytuose pavyzdžiuose *ant* konstrukcijos būdai nusakyti nevartojamos, jei ploto, paviršiaus reikšmė yra visiškai neįmanoma. Rusiškuose sakiniuose *Он каждый день работает на тракторе*. *Умеете ли играть на пианино?* *Мои двоюродные братья катаются на велосипедах* pavartotą prielinksni *na* lietuviškuose atitikmenyse reikėtų visai praleisti. Lietuviškai šie sakiniai turėtų atrodyti taip: *Jis kiekvieną dieną dirba su traktoriumi*. *Ar mokate groti pianinu?* *Mano pusbroliai važinėja dviračiais*. Taigi lietuviškose konstrukcijose priemonė paprastai yra nusakoma įnagininku.

Konstrukcijos su prielinksniu *ant* gali reikšti „asmenį ar daiktą, kam skiriamas veiksmas, pvz., *bartis ant katinio*“ (Ramonienė ir Pribrušauskaitė 252). Sakiniuose turi būti pavartoti tokie veiksmažodžiai kaip *bartis, pykti, rėkti, niršti*. Prielinksnio *ant* konstrukcijos bendrinėje kalboje nevartotinos su veiksmažodžiais *mokytis, bandyti, skystis, atsakyti, mainyti* ir kitais, pvz., *Mano draugė mokosi a n t inžinierės* (= inžiniere). *Kas maino karvę a n t ožkos* (= į ožką). *Bandymus atliko a n t gyvulių* (= su gyvuliais). Į rusų kalbą šie sakiniai turėtų būti išversti taip: *Моя подруга учится на инженера*. *Кто меняет корову на козу*. *Испытания провели на скоте*.

Rusų kalboje prielinksnio *ant* konstrukcijos vartotinos laikui reikšti, o lietuvių kalboje jas atitinka naudininko linksnis, pvz., *Я забежала на одну минутку* (= *Aš užbėgau vienai minutei*), o ne *a n t vienos minutės*. *Ты приедешь к нам на всё лето* (= *Tu atvažiuosi pas mus visai vasarai*), o ne *a n t visos vasaros*.

Lietuvių kalboje tikslo naudininkas yra vartojamas be prielinksnių, o rusų kalboje galininkas arba kilmininkas su prielinksniais *на* ir *для*, pvz., *Ему нужен хлеб на ужин* (= *Jam reikia duonos vakarienei*), o ne *a n t vakarienės*. *Ты купил эту книгу для урока* (= *Tu pirikai šią knygą pamokai*), o ne *a n t pamokos*.

Sigutė Radzevičienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

AKTUALIOS KULTŪRŲ SAMPYNOS ŠVEDIJOS LITUANISTINIUOSE ŠALTINIUOSE

Švedijos ir Lietuvos istoriniai, politiniai, kultūros ryšiai pradėti tyrinėti paskutinį XX amžiaus dešimtmetį, o intensyviau į juos imta gilintis XXI a. pradžioje (savo srityse išskirtiniai S. Grigaravičiūtės, A. Mickevičiaus, R. Motuzo, S. Gaižiūno, S. Radzevičienės darbai). Nors lituanistikai aktuali Švedijos medžiaga tikrai nėra iki galo iširta, per pastaruosius dešimtmečius ne tik įsigilinta į specifinių humanistikos sričių problematiką, bet ir suspėta apytikriai nustatyti Lietuvai aktualių archyvinių šaltinių apimtį, lokalizuoti svarbiausias jų buvimo vietas, numatyti gaires tolimesnėms išvalgoms. Įsitikinta dar netyrinėtų šaltinių gausa. Atsiveria ne tik valstybės dispozicijoje esantys archyvai, bet ir privačių asmenų sukauptas istorinis, kultūrinis paveldas.

XX amžiaus lituanistikos literatūrologiniam ir visuomeniniam kultūros laukui ypač svarbūs istorijos lūžių, sudėtingų jos laikotarpių liudijimai, Lietuvos istorinė bei kultūrinė recepcija Skandinavijoje kuriantis mūsų valstybei, išgyvenant sovietinę okupaciją, atsikovojus nepriklausomybę. Mokslininkams ir toliau rūpi, kaip Skandinavijos kraštai reflektavo Lietuvos įvykius, kultūros tendencijas, kiek Skandinavijos lietuviai (rašytojai, kultūrininkai) per aktualesnius dešimtmečius buvo aktyvūs, kad ta refleksija atsirastų ir būtų paveiki.

Konferencijos pranešime „Aktualios kultūrų sampynos Švedijos lituanistiniuose šaltiniuose“ aptariama trijų dramatiškų Lietuvos istorijos etapų kultūrinė bei visuomeninė refleksija Švedijoje: kuriantis Lietuvos valstybei (1915–1918), įvykus sovietų okupacijai (1940–1945), sovietiniais dešimtmečiais. Remiantis Švedijoje esančiais lituanistiniais šaltiniais,

pranešime siekiama šių tikslų: pristatyti šaltinių apžvalgą, aptarti Švedijos lietuvių pastangas išsaugant lietuviškąją tapatybę, išvelgti skandinaviškos refleksijos raidą bei prasmę šiandieniniam Lietuvos įvaizdžiui Šiaurės kraštuose.

Pranešimo pabaigoje svarstoma, kuo lituanistika (baltistika) ir skandinavistika gali praturtinti tarpkultūrinius tyrinėjimus, argumentuojamas jų tarpusavio būtinumas, šiandieninis mokslinis aktualumas. Viliamasi paskatinti jaunųjų lituanistikos tyrėjų smalsumą Skandinavijos kraštams bei skandinavistikai, kuri galėtų tapti parankiu įnagiui toliau tiriant Lietuvos refleksiją Šiaurės kraštuose.

Aivas Ragauskas

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

AR MOKYTOJAS IŠ LIETUVOS ALEKSANDRAS KAROLIS KURCIJUS NAUJOJO AMSTERDAMO (NIUJORKO) MOKYKLOJE 1659–1661 M. DĖSTĖ RUSŲ IR LENKŲ KALBAS? VIENO MITO DEKONSTRUKCIJA

Lotynų kalbos mokytojas, daktaras Aleksandras Karolis Kurcijus († apie 1668) yra vienas universaliausių su XVII a. LDK egziliu susijusių asmenų, kol kas menkai žinomas tiek mokslininkams, tiek visuomenei. Nemažai dalykų jo biografijoje dar neištirti.

1659 m. liepą – 1661 m. pradžioje šis lotynų kalbos mokytojas mokytojavo olandų kolonijoje Amerikoje – Naujajame Amsterdame (nuo 1667 m. Niujorkas) – buvo lotyniškosios mokyklos mokytojas ir direktorius. Mokytojavimas A. K. Kurcijui nesiklostė: skundėsi maža alga, mažu mokinių skaičiumi, todėl buvo priverstas dar mokyti privačiai. Vertėsi ir medicinos praktika. Jam nelabai sekėsi suvaldyti mokinius. Galiausiai gyvenimas ir veikla Niujorke intelektualinių ambicijų turėjusiam pedagogui įkyrėjo tiek, jog jis 1661 m. pradžioje grįžo į Olandiją.

Tiek Lietuvos, tiek Lenkijos visuomenėse ši neeilinė istorinė asmenybė yra savotiškas aukšto jų švietimo lygio XVII a. pirmoje pusėje pavyzdys. Lietuvių ir lenkų diasporose JAV A. K. Kurcijus yra svarbus kaip „lenkas“ *versus* „lietuvis“, istorinio kultūrinio pasididžiavimo bei emigrantų indėlio į naujos tėvynės kūrimą reiškėjas, liudijantis išskirtinį lietuvišką

ar lenkišką kultūrinį veiksnius „in the founding, building and preserving our country (t. y. JAV – A. R.)“⁴. JAV lenkai ir lietuviai per šios asmenybės populiarinimą – jų istoriografijoje A. K. Kurcijus yra savotiškas *locus communis* – siekė ir siekia didinti savo tautinių diasporų prestižą amerikiečių visuomenėje, todėl jiems šis klausimas buvo ir yra ne tik mokslinis. Netgi olandiškoje istoriografijoje A. K. Kurcijus žinomas jau nuo XIX a. vid. JAV jis patenka į istorinių asmenybių, kurias „turi žinoti kiekvienas vaikas“, sąrašą.

Teiginys apie tai, jog A. K. Kurcijus savo mokykloje Niujorke bandė dėstyti rusų ir lenkų kalbas, yra vienas keisčiausių *curtianos* mitų. Jį nurodė garsūs lenkų istorikai – Josephas A. Wytrwalas ir Tadeusz Wasilewskis, kuriam nepavyko susipažinti su pačia publikacija. Jis logiškai teigė, jog jeigu teiginys dėl minėtų kalbų dėstymo būtų pagrįstas, tai būtų argumentas, jog A. K. Kurcijus galėjo būti kilęs iš Palenkės, T. Wasilewskio nuomone, iš bajorų Kurčų. Akivaizdu, jog tai būtų galėjęs daryti tik Abiejų Tautų Respublikos pilietis, vadinasi, faktiškai kilęs iš LDK. Jos mokyklose šios kalbos buvo dėstomos.

Deja, deja... Šis iš „piršto laužtas“ teiginys atsirado tik pokarinės JAV lenkų visuomenės veikėjo, kalbininko Sigmundo J. Szluszkos galvoje. Tuomet jis dirbo Fordhamo universitete, kuriame buvo susitelkę nemažai nacionalistiškai nusiteikusių lenkų intelektualų. Jam rūpėjo parodyti, kad JAV su slavų kalbomis susijusios atvykėlių integracijos problemos atsirado ne po II pasaulinio karo, kai į šalį atvyko didelis skaičius rusakalbių ir lenkakalbių asmenų. Teiginiui pagrįsti jis pasitelkė ir „lenkų mokytojo dr. Karolio Kurcjušo“ (*a Polish schoolmaster, dr. Karol Kurcyusz*) mokytojavimo 1659 m. Naujajame Amsterdame epizodą. Autorius teigė, kad mokytojas „Naujojo Asmterdamo gyventojus bandė mokyti rusų ir lenkų [kalbų], tačiau jie bevelijo savo gimtąją olandų“ (*He tried to teach Russian and Polish to the New Amsterdam citizens, but they preferred their native Dutch*).

Šis teiginys yra paprasčiausia melagystė, nė iš tolo nepagrįsta jokia šaltinių informacija. Istoriskumo kontekste jis yra absurdiškas – kam ir kodėl galėjo šauti į galvą XVII a. vid. Niujorke mokyti olandus rusų ir lenkų kalbų? Matyt, Sigmundas J. Sluszka taip norėjo parodyti, kad šių tautybių atstovų naujojoje tėvynėje buvo jau XVII a. viduryje.

Meilutė Ramonienė

Vilniaus universitetas (Vilnius, Lietuva)

PAVELDĖTOJI KALBA LIETUVIŲ DIASPOROJE: MOKĖJIMAS, VARTOJIMAS, KALBINĖS NUOSTATOS

Intensyvi dabartinė Lietuvos gyventojų emigracija pastaruju metu aktyviai analizuojama įvairių mokslo sričių specialistų: antropologų, istorikų, politologų, sociologų, ekonomistų, socialinės geografijos ir kt. specialistų (Aleksandravičius; Barcevičius ir Žvalionytė; Čiubrinskas; Aidis ir Krupickaitė; Kuzmickaitė; Taljūnaitė ir Labanauskas ir kt.), tačiau kalbininkų tyrimų esama dar labai nedaug. Pranešime pristatomi du naujausi Vilniaus universiteto sociolingvistiniai projektai, kurių tikslas – lietuvių diasporos kalbinio elgesio ir kalbinių nuostatų analizė. Tyrimai apima platų įvairiuose žemynuose gyvenančių trijų emigracijos bangų skirtingų kartų emigrantų kalbinės situacijos spektrą. Remiantis sukauptais šių tyrimų kiekybiniais ir kokybiniais duomenimis, pranešime nagrinėjami paveldėtosios kalbos išlaikymo ir praradimo klausimai, lietuvių kalbos vartojimo diasporoje modeliai, būdingi skirtingoms emigracijos kartoms įvairiose šalyse, kalbinės nuostatos ir sąsajos su tapatybe.

Regina Rinkauskienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

TARP ARGENTINOS IR LIETUVOS: UTENIŠKIŲ PATARMĖS STIPRYBĖ

Naujausi lietuvių kalbos tarmių tyrimai rodo, kad iš rytų aukštaičių patarmių stipriausios yra dvi: uteniškiai ir panevėžiškiai. Mažosios patarmės pasiduoda stipriųjų įtakai ir po truputį kinta, prarasdamos daugelį specifinių ypatybių.

Šiame pranešime apžvelgiama Argentinos lietuvių kalba. Išėivių iš uteniškių patarmės ploto (visa informanto giminė yra iš Utenos miesto ar jo apylinkių) sūnus, gimęs ir augęs Argentinoje, kalbėdamas lietuviškai nenutolsta nuo savo tėvų tarmės. Gyvendamas toli nuo tėvynės, neturėdamas su kuo bendrauti lietuviškai (žmona kitatautė, o tėvai jau mirę), jis puikiai išlaiko pagrindines uteniškių patarmės ypatybes. Tarmė, kaip

tikroji prigimtinė kalba, yra stipresnė už bendrinę kalbą, nes jos neveikia net informanto nuolatinis domėjimasis Lietuva (kelionės į tėvų žemę, kasdieninis lietuviškos spaudos skaitymas ir pan.).

Informanto kalboje ypač ryškiai uteniškių patarmės fonetinės ypatybės: labai atviri ilgieji balsiai *o, ė* (nekirčiuotoje pozicijoje jie dažniausiai atliepiami balsiais *a, e*); girdimi minkštieji priebalsiai žodžio gale (dėl sveitimų kalbų įtakos visada minkštai tariamas priebalsis *l*; greičiausiai todėl nepasitaikė kietai tariamų junginių *le, lė*); ilginami kirčiuoti trumpieji balsiai, dvigarsiai *an, am, en, em* dažniausiai atliepiami *un, um, in, im*, o nosinėmis raidėmis *a, e* žymimi ilgieji balsiai dažniausiai atliepiami *u, i*; užfiksuota ir skiriamosios uteniškių patarmės ypatybės atvejų – nekirčiuoto dvibalsio *ie* atliepimas balsiu *e*. Iš morfologinių ypatybių galime minėti vardažodžių dviskaitos formas, siekinį, kuris šiuo metu uteniškių patarmėje keičiamas bendratimi. Vartojami uteniškių patarmai būdingi žodžiai. Greta tikrųjų tarmybių vartojami ir patarmai būdingi skoliniai, informantas dažniausiai net nežino bendrinės kalbos atitikmenų arba pats pagal tam tikrą modelį juos kuria. Mažiausiai pastebėta tarminių sintaksės ypatybių. Galima paminėti tik sintaksinę prielinksnio *po* su įnagininku konstrukciją laikui žymėti, pavyzdžiui: *po mišiom eidavom namo*.

Ona Romančiuk

Varšuvos universitetas (Varšuva, Lenkija)

BALTISTIKA VARŠUVOS UNIVERSITETE: STUDIJOS, LIETUVIŲ KALBOS DIDAKTIKOS UŽSIENIEČIAMS PATIRTIS

Pranešime bus pristatoma lituanistika Varšuvos universitete: Baltų filologijos magistro pakopos studijos Polonistikos fakulteto Baltistikos padalinyje ir Lietuvių kalbos kursas Orientalistikos fakulteto Vidurio Europos institute. Apžvelgsime Varšuvos baltistų indėlį į lietuvių ir lenkų literatūrinių ryšių plėtojimą, baltistikos studijų absolventų įdirbį kultūros srityse.

Bus nagrinėjami Lietuvių praktinės kalbos didaktikos Baltistikos padalinyje lingvistiniai aspektai, aptariami lingvistiniai kalbos didaktikos tyrinėjimai, kontrastyviniai lietuvių ir lenkų kalbų tyrinėjimai lituanisti-

niame kalbiniame ugdyme, dialektologijos vaidmuo užsieniečių studentų sociokultūrinių lituanistinių įgūdžių ugdymui, gimtojo regiono kalbiniai tyrimai (Lenkijos lietuvių ir Lietuvos lenkų) Varšuvos universiteto baltų filologijos studentų diplominiuose darbuose.

Jūratė Ruzaitė

Vytauto Didžiojo universitetas (Kaunas, Lietuva)

BESIMOKANČIŪJŲ TEKSTYNŲ KŪRIMO IR TAKYMO YPATUMAI

Pranešime bus aptariamos besimokančiųjų tekstynų (BT) taikymo galimybės mokant užsienio kalbų, taip pat bus pristatoma pradedamo kurti lietuvių kalbos besimokančiųjų tekstyno idėja. Mokant lietuvių kalbos, kaip svetimšios, pirminiai skaitmeniniai kalbos išteklių kol kas vis dar naudojami itin ribotai, o ir jų pasirinkimas bei prieinamumas yra menkas, tad planuojamas tekstynas bent iš dalies užpildys vieno tipo skaitmeninių išteklių spragas.

BT jau yra sukurti daugeliui kalbų; dauguma jų yra skirti anglų kalbai, bet yra ir vokiečių, estų, prancūzų, ispanų bei kitų kalbų tekstynai. Mokant tokių kalbų (o ypač anglų kalbos), besimokančiųjų tekstynai jau yra tapę įprastu reiškiniu mokymo procese rengiant mokymo priemones, užduotis, testus ir pan.

Šiame pranešime bus apžvelgiama, kaip tekstyno duomenimis grįsto mokymo metodas gali veiksmingai papildyti tradicinį lietuvių kalbos, kaip svetimšios, mokymo procesą. Besimokančiųjų tekstyno taikymo galimybės bus iliustruojamos pavyzdžiais, taip parodant pagrindinius BT duomenimis grįstų užduočių tipus. Bus palyginti du pagrindiniai užduočių tipai: (a) neapdorotos atsitiktinai parinktos tekstyno konkordanso eilutės ir (b) mokytojo redaguoti / adaptuoti tekstyno sakiniai ar eilutės, aptariant kiekvieno iš šių tipų privalumus, trūkumus ir tikslines grupes.

Pranešime taip pat siekiama parodyti, kokiais privalumais pasižymi tekstynais grįstas mokymas (angl. *data-driven-learning*), ypač daug dėmesio skiriant studentų autonomiškumui, motyvacijai ir aktyviam dalyvavimui kalbos mokymo(si) procese. Bus aptarti pagrindiniai kriterijai, taiko-

mi atrenkant mokomąją medžiagą iš BT, taip pat numatant mokomosios medžiagos ir kalbinių kategorijų eiliškumą.

Besimokančiųjų tekstynai, atspindintys skirtingus kalbos mokėjimo lygius, yra svarbūs, nes besimokantiems svetimiosios kalbos svarbu ne tik žinoti, kaip kalba gimtakalbiai, bet ir kokias kategorijas sunkiau ar lengviau išmoksta kitakalbiai. Toks tekstynas leidžia nustatyti empiriniais duomenimis grįstus kalbėjimo standartus ir kalbos kompetencijos vertinimo kriterijus ne orientuojantis į gimtakalbių kalbos mokėjimo lygmenį ar preskriptyvius kalbos vartosenos šaltinius, bet atsižvelgiant į tai, ko besimokantysis iš tiesų gali kiekviename lygyje išmokti.

Vilija Salienė, Vilma Leonavičienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

MOKINIŲ ŽODYNO PUOSELĖJIMAS: KŪRYBIŠKUMAS, TAUTINĖ SAVIMONĖ

Kalbos mokymasis yra neatskiriamas nuo mąstymo ugdymo ir sociokultūrinio konteksto pažinimo. Mokinių kalbos žodyno ugdymas yra sudėtingas ir kompleksiškas reiškinys, virstantis realybe tik konkrečioje klasėje bendraujant mokytojui ir mokiniui. Ugdymo turinį realiai apibrėžia ne vadovėliai, bet mokytojai, ne mokymo planas, bet žmonės tūkstančiuose mokyklų (Cameron Harison). Išugdyta sociokultūrinė kompetencija leidžia patogiai jaustis svetimose visuomenėse, padeda suprasti tos visuomenės veiksmus bei elgesį. Reta kalbinė situacija gali sužlugti dėl nepakankamo gramatikos mokėjimo, dažniau komunikacija gali neįvykti dėl žodyno stokos. Pranešime bandoma atsakyti į klausimus: koks žodyno mokymo kontekstas? ką apima žodyno mokymas(is)? kokie gali būti žodyno mokymo(si) būdai? kokie gali būti žodyno mokymo(si) pratimai?

Christiane Schiller

Berlyno Humboldtų universitetas (Berlynas, Vokietija)

LITUANISTINĖ VEIKLA BERLYNO HUMBOLDTŲ UNIVERSITETE VOKIETIJOS LITUANISTINĖS VEIKLOS FONE

Lituanistinių studijų Humboldtų universitete pradžia siekia XIX amžių, tačiau pastarąjį dešimtmetį šios studijos tapo gerokai intensyvesnės. Lituanistikos ir baltistikos studijų medžiaga įtraukta į studijų programą „Istorinė kalbotyra“, trumpą laiką buvo vykdoma bakalauro studijų programa „Istorinė baltistika“, tačiau dėl studentų trūkumo ji turėjo būti nutraukta. Humboldtų universitete aktyviai atliekami moksliniai tyrimai: be daugybės mokslinių straipsnių lituanistikos klausimais, visų pirma reikia paminėti 2015 metais išleistą senosios lietuvių kalbos etimologijos žodyną. Be to, Humboldtų universiteto studentai parašė nemažai lituanistinės tematikos bakalauro ir magistro darbų. Pastaruosius penkerius metus Humboldtų universitetas, bendradarbiaudamas su Vilniaus universitetu, rengia intensyviuos lietuvių kalbos kursus ir lituanistinės tematikos vasaros mokyklas, kurios išsiplėtė už Humboldtų universiteto ribų.

Olga Siniova

Maskvos valstybinis M. V. Lomonosovo universitetas (Maskva, Rusija)

GIMTOJI KALBA KAIP ASMENS DVASINGUMO IŠRAIŠKA

2015, 2016 metais Maskvos miesto Švietimo departamentas organizavo viešąjį vaikų kūrybos konkursą „Bilingva“ (dvių kalbų esė). Šio konkurso koncepcijoje numatyta gimtosios kalbos, multilingvizmo ir kultūrinių tradicijų plėtimo parama. Tai reikalauja ypatingos konkurso rengimo, organizavimo ir bendradarbiavimo su įvairių šalių pedagogais metodikos.

2016 metais jaunieji autoriai pateikė savo kūrinis – paralelinius esė žanro tekstus rusų ir gimtąja kalbomis. Iš viso buvo darbų net 34 kalbomis (tarp jų labai retomis – jakutų, erzė, mokša). Buvo darbų ir latvių, lietuvių kalbomis.

Konkurso dalyviai – įvairių švietimo organizacijų 10–18 metų moksleiviai iš Maskvos, kitų Rusijos Federacijos subjektų bei užsienio šalių.

Temos formuluojamas taip, kad autorius galėtų atskleisti ne tik savo gimtosios kalbos vertingumo suvokimą, bet ir dvasingumą, savo vidinės kultūros ypatybes: „Mano šalies likimas – mano šeimos likimas...“, „Supratimas – sutikimo pradžia“, „Kitimų pasaulis: amžinos vertybės, žodžiai ir prasmės“, „Mes tik tada jaučiame gimtosios kalbos grožį, kai girdime ją po svetimu dangumi“.

Rusų kalbą Rusijos Federacijos konkursantai suvokia kaip tautos nuosavybę, tam tikrą galią, kartų ryšį su visuomene, bet gyvenantys užsienio šalyse bilingvai – kaip gija, rišančią su gimtosios šalies kultūra, su vaikyste, taip pat kaip ekonominę vertybę, kaip multilingvizmo svarbą... Gimtosios kalbos likimu rūpinasi daugelis autorių, gyvenančių Rusijos Federacijos regionuose. Svarbi ši tema taip pat konkursantams iš Latvijos ir Lietuvos: jeigu gyva kalba, vadinasi, tęsiasi ir gyvenimas. Štai pavyzdys iš Gabrielės Buivydaitytės esė: *Sunku suvokti, kaip įvairiose pasaulio šalyse įsikūrusių lietuvių šeimose vaikai nebemoka ir nebesupranta savo tėvų ir senelių kalbos, nebetaria pirmųjų žodžių savo protėvių kalba... Mokykloje jų rašomos pirmosios raidės gula ne Mažvydo abėcėlės, o bendru pavadinimu vadinamos lotynų ar dar kokios kitos raidžių sistemos grafiniais ženklais* (Šiaulių rajono Šakynos mokykla, 9 klasė. Mokytoja Ona Druseikaitė-Ruževičiūtė).

Bilingvizmo svarbos suvokimą atskleidžia Patricijos Petrauskaitės esė: *Kai žmogus kalba iš širdies, jis kalba ta kalba, kuri yra artimausia jo sielai ir širdžiai, tačiau tai nereiškia, kad ji jam yra vienintelė gimtoji kalba. Tiesiog kita kalba, galbūt, jam irgi gali būti gimtoji, bet ne tiek artima. Su lietuviais aš kalbu lietuviškai ir puikuojuosi savo rusų kalbos žiniomis, o mano pažįstami, draugai rusai stebisi, kad mano rusų nepriekaištinga, nors aš mokausi lietuvių mokykloje. Aš drąsiai ir su pasididžiavimu galiu sakyti, mano gimtosios kalbos yra dvi – lietuvių ir rusų, ir aš niekada neatsisakysiu jų. Kas ką besakytų – gimtoji kalba visada išliks gimtąja kalba. Tiek viena, tiek kita kalba yra mano kraujyje, mano širdyje, tačiau lopšines man mama vis dėlto dainuodavo rusų kalba... (Vilniaus Žvėryno gimnazija, mokytoja Vida Gurklienė).*

Esė konkurso „Bilingva“ dalyvių tekstai – lyg dirva, kurioje dygsta dvasingumo grūdai, o tai ypač svarbu kitų kultūrų kontekste, pasirinkimo kontekste, tomis sąlygomis, kai sunku suprasti, kas gi yra sava, o kas yra kita – ne sava, bet ir nesvetima.

Vilma Šaudiņa

Daugpilio universitetas (Daugpilis, Latvija)

LITUANISTIKA DAUGPILIO UNIVERSITĒTE: MOKYMO(SI) PROCESAS, ŠIUOLAIKINĒ PADĒTIS

Pranešimo tikslas – ištirti su lituanistikos (lietuvīu kalbos, literatūros, kultūros istorijos) raida susijusius procesus Daugpilio universitete.

1. Lituanistika Daugpilio universitete – tai procesas, kuriam ītakā turējo universiteto istorijos posūķiai. 1960 metais Daugpilio universitete (tuomet – Daugpilio pedagoginis institutas) buvo likviduota latvīu filologijos specialybē. Latvīu kalbos ir literatūros dēstymas buvo atkurtas tik 1976 metais docento Janio Paklono dēka; būtent šiuo laiku galima kalbēti ir apie lietuvīu kalbos dēstymā (kursas – vieni mokslo metai, divi valandos per savaitē).

Tuo metu bendradarbiavimas tarp Daugpilio universiteto ir Lietuvos aukštūju mokyklū ir kitū mokslinīu institucijū pirmiausia pasireiškē kaip dalyvavimas mokslinēse konferencijose. XX amžiaus pabaigoje bendradarbiavimas prasiplētē (pvz., buvo sudaryta Daugpilio universiteto ir Őiauliū universiteto Humanitarinīu mokslū fakultetū sutartis), XXI a. prasidējo bendradarbiavimas projektuose (Europos Őjungos ir kituose), dēstytoju ir studentū mainai, vasaros mokyklos ir kt.

2. Őiuolaikinē padētis – beveik tokia pati kaip ir mokymo pradžioje, jei kalbame apie lietuvīu kalbos kurso apimtī, bet labai skiriasi kurso turiniu, mokymo(si) metodais ir mokymo priemonėmis. Lietuvīu kalbos kurso tikslas – īgyti elementarius lietuvīu kalbos pagrindus, gebėjimā suprasti ir vartoti lietuvīu kalbā. Kursas orientuotas į komunikacines galimybes paprasčiausiomis priemonėmis – kaip paklausti ir suteikti informacijā, pasakyti nuomonē, sudaryti īgūdžius bendrauti naujose situacijose, sudominti lietuvīu kalba ir kultūra ir pan. Lietuvīu kalba ugdoma „Latvīu filologijos“ programoje ir „Rytū Europos kultūros ir verslo ryšīū“ programoje; kaip laisvā dalykā gali pasirinkti ir kitū programū studentai, bet, deja, jų ne daug. Kurī laikā buvo dēstomas ir lietuvīu literatūros kursas.

3. Naujas etapas prasidējo prieš metus, kai Daugpilio universitete buvo īsteigtas Lituanistikos centras. Centro tikslas – skatinti ir išugdyti susidomėjimā Lietuva, lietuvīu kalba, literatūra ir kultūra ir pagilinti Latvijos,

Lietuvos ir kitų šalių baltistų bendradarbiavimą. Per metus jau pavyko pasirašyti partnerystės sutartį su „Latgalos studentų centru“, dalyvauti konferencijose Lietuvoje, rengti Lietuvai skirtus renginius ir pan.

Virginija Šlekienė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

ŽEMININKŲ POETINĖS TRADICIJOS KAITA XX AMŽIAUS II PUSĖS LIETUVIŲ LYRIKOJE. JONAS JUŠKAITIS IR ŽEMININKAI

Ima artėti poetų žemininkų (Kazio Bradūno, Vytauto Mačernio, Alfonso Nykos-Niliūno, Henriko Nagio) šimtosios gimimo metinės. Tai turėtų paskatinti naujus jų kūrybos tyrinėjimus, kuriuos būtų galima integruoti į lietuvių literatūros ir kultūros dėstymą ir pasiremti lituanistiniame ugdyme.

Žemininkai – poetinė generacija, susiformavusi Lietuvoje prieškario ir Antrojo pasaulinio karo metais, o save realizavusi jau išėivijoje. Žemininkų poezija suformavo dvi svarbias nuostatas. Pirma: atskleidė naują santykį su valstietiška kultūra; aktualizavo, visų pirma, namų ir žemės archetipus, rekonstravo jų mitologinį podirvį. Antra: aktualizavo dėmesį žmogaus egzistencijos problemoms. Kaip rašė Juozas Girnius, tai tikrai buvo „žmogaus prasmės žemėje poezija“. Žemininkai išsiskyrė ir poetikos inovacijomis – naujais žanrais: vizijomis, elegijomis, simfonijomis. Tai buvo esminė lietuvių lyrikos raidos tendencija, gyvybinga XX amžiaus II pusėje. Jos esmę lėmė valstietiška kultūra ir tuo pagrindu kuriamas egzistencinių prasmų laukas.

Pranešime norima aptarti žemininkų poetinės tradicijos likimą sovietinėje Lietuvoje. Siekiama atskleisti, kaip iš Žemės poezijos perimtas prasmų laukas funkcionavo sovietinėje poezijoje ir kad sovietinėje lyrikoje vykę modernizacijos procesai dažniausiai buvo paremti šios tradicijos atgaivinimu. Pranešimo pagrindu yra pasirinkta Jono Juškaicio poezija, daugiausia remtasi jo rinkiniu *Mėlyna žibutė apšvietė likimą*.

Modernizavimo procesai, prasidėję šeštajame dešimtmetyje, ėmė ryškėti septintojo dešimtmečio pradžioje. Debiutuojančių jaunų poetų netenkino tuometinė poezija, kurioje vyravo kaimo gyvenimo ir buitės vaizdai.

J. Juškaičio pasisakymas 1974 metų „Poezijos pavasaryje“ skambėjo kaip savotiškas manifestas, įteisinantis naują santykį su istorija, dabartimi, apskritai su pasauliu: „...kad ir tas pats kaimas, jei jis būtų ne sentimentai, o neišvengiama, tyrinėjant žmogų neatsietai nuo mūsų senovinės pasaulėžiūros, tautos likimo, šimtmečio vidurį sudrebinusių kataklizmų, nuo XX a. filosofijos, mokslo ir estetikos idėjų, dabarties aktualijų“ (Juškaitis, J. „Opiausia – poezijos vertė“. *Poezijos pavasaris* '74. Vilnius: Vaga, 1974: 180). Juškaičio nusakyta estetiinė programa įteisino du svarbius momentus: meninę pasaulio transformaciją ir poetinę kalbą kaip savaiminę prasmę, sąmoningą funkcionalaus teksto kūrimą, lingvistinę refleksiją.

J. Juškaičio lyrikoje modernėjimas vyko valstietiškos kultūros pagrindu. Buvo siekiama pažvelgti į valstietiškos kultūros gelmę, eilėraščiuose gausu mito relikto ir paslėptos religinės simbolikos. Tai primena žemininkų poetinę programą. Galima stebėti, kaip drastiškai pokario metais nutraukta poetinė tradicija atgyja naujais pavidalais, o sovietinėje lietuvių lyrikoje ima formuotis egzistencinės lyrikos tipas, paremtas valstietiška kultūra. Modernėjimą liudija ir eilėraščių poetika, žemininkų pamėgtų žanrų transformacijos.

Aurelija Tamulionienė

Lietuvių kalbos institutas (Vilnius, Lietuva)

MOKINIŲ KALBOS POKYČIAI LIETUVOJE

Apie kalbą ir jos pokyčius pastaruoju metu daug diskutuojama. Ypač daug visuomenės dėmesio sulaukia jaunimo kalba. Pavasarį prieš baigiamuosius egzaminus daugėja straipsnių, kuriuose rašoma apie prastėjančią mokinių kalbą, menkstantį raštingumą ir pan.

Pranešime, remiantis Valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino darbais, taip pat aukštesniųjų klasių mokinių tinklaraščių tektais, aptariami mokinių kalbos pokyčiai, daugiausia dėmesio kreipiamą į mokinių rašybos, skyrybos polinkius, apžvelgiama leksikos kaita.

Kalbant apie mokinių rašybos ypatumus reikia pabrėžti, kad daugumą šių klaidų galima sieti su elektroninės komunikacijos įpročiais. Linkstama nerašyti taškelių ar paukštelių ant raidžių, tikrinius žodžius rašyti mažosiomis raidėmis, tekstuose atsiranda sutrumpinimų, nelietuviškų raidžių,

jausmaženklių. Nors lietuvių kalboje vyrauja fonetinis rašybos principas ir daugelį žodžių galima be klaidų parašyti vien tik taisyklingai tariant žodžius, girdint garsus, tačiau yra žodžių, kurių parašyti remiantis vien klausa negalima. Mokinių tekstuose stebimas polinkis visus žodžius rašyti iš klausos.

Nagrinėjant mokinių rašto darbų skyrybą matyti, kad ši sritis silpniausiai mokinių suprantama. Dažniausiai mokiniai klysta skirdami šalutinius sakinius, ypač daugėja nemotyvuotos skyrybos atvejų, kai kablelis tiesiog rašomas tarp veiksnio ir tarinio. Tai rodo, kad lietuvių kalbos skyrybos mokymą mokykloje reikia peržiūrėti ir stiprinti.

Atlikti tyrimai rodo ir mokinių leksikos pokyčius. Baigiamuosiuose egzamino darbuose leksika kiek skurdoka. Gali būti, kad ugdymo procese per mažai dėmesio skiriama mokinių žodynui turtinti, reikėtų galvoti apie patrauklesnį ir kūrybiškesnį leksikos mokymą. Tinklaraščių leksika įvairesnė. Tinklaraščiuose gausu naujažodžių, pačių mokinių sukurtų žodžių. Žinoma, neapsieinama be anglų kalbos žodžių, kurie dažniausiai mokinių rašomi morfologiškai adaptuoti, nemažai žargono, šnekamosios kalbos žodžių. Mokiniai skiria kalbos vartojimo situacijas, privačiojoje kalboje jų leksika įvairesnė, mokykliniuose rašto darbuose žodynas siauresnis.

Iš bendrų rezultatų matyti, kad mokinių kalba kinta ir tai normalus procesas. Svarbu tuos kalbos polinkius stebėti, ieškoti įvairiausių būdų, kaip stiprinti bendrinės kalbos pagrindus, išnaudojant naujausius mokymo metodus, pasitelkiant ir tiek daug pokyčių įnešusias informacines technologijas.

Felix Thies

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas (Frankfurtas prie Maino, Vokietija)

BALTISTIKOS FRANKFURTE BŪKLĖ IR PERSPEKTYVOS

Baltistika, ypač reikšminga lyginamosios ir indoeuropiečių kalbotyros sritis, iki tol Frankfurto prie Maino Goethe's universitete dėstyta nenuosekliai ir kiek marginaliai, nuo 2005 metų tapo neatskiriama indoeuropiečių, lyginamosios bei empirinės kalbotyros studijų ir mokslo tyrimų dalimi. Sąlygas sėkmingai integruoti baltų kalbas, jų istoriją bei filologiją į studijų

ir mokslo programą pirmiausia sudarė DAAD'o (vok. *Deutscher Akademischer Austausch Dienst*) 2005–2007 metais finansuota baltistikos docentūra. Nuo 2008 m. lietuvių kalbos lektoratą finansavo Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, dabar lietuvių kalbos lektoratas yra finansuojamas Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos (numatytas iki projekto *Lietuva čia ir ten* pabaigos). Intensyvūs ir glaudūs ryšiai su Lietuvos švietimo, aukštojo mokslo ir mokslo tyrimų institucijomis leido 2015 metais sukurti Baltų kalbotyros studijų (bakalauro) programą, drauge su Vilniaus ir Pizos universitetais planuojama jungtinė magistrantūros studijų programa.

Pranešime pristatomi aktualūs bendri baltistikos bei lituanistiniai Frankfurto universiteto ir Lietuvos bei Latvijos mokslo projektai (a–b), bendrai rengiama filologinėms ir lingvistinėms studijoms skirta lietuvių kalbos dėstymo medžiaga (c) bei Lietuvos kultūros ir kalbos populiarinimas Vokietijos visuomenėje (d):

(a) diachroninis giliosios anotacijos lietuvių kalbos tekstynas SLIEK-KAS (kartu su Lietuvių kalbos institutu ir Pizos universitetu);

(b) interaktyvus Rytų Prūsijos žemėlapis, kuris apima daugiau nei 260 buvusios Rytų Prūsijos gyvenamųjų vietų aprašų su žemėlapiais (kartu su Lietuvių kalbos institutu ir Latvijos universitetu);

(c) elektroninis lietuvių-vokiečių kalbų žodynas LiDeW (*Litauisch-deutsches Wörterbuch*, kartu su Vilniaus universitetu), skirtas lietuvių kalbos besimokantiems, apimęs apie 1 500 lemų su įvairiomis kolo-kacijomis ir pavyzdiniais sakiniais;

(d) mokslinės ir grožinės literatūros vertimas į vokiečių kalbą ir jos pristatymas.

Taip pat aptariami planuojami mokslo projektai ir dėstymo medžiagų rengimas, tarp jų – elektroninis J. Bretkūno *Biblijos* dalies leidimas ir aktualiems užsienio Baltistikos studentų poreikiams tinkama istorinė lietuvių ir latvių kalbų chrestomatija.

Baltų kalbos teikia išsamių ir vertingų duomenų ne tik lyginamosios istorinės ir sinchroninės kalbotyros, bet ir kalbų tipologijos bei arealinės lingvistikos tyrimams. Pranešime taip pat pristatomos Frankfurto universiteto Baltistikos centro bendradarbiavimo su kitų Vokietijos universitetų lingvistinėmis įstaigomis perspektyvos, tarp jų – Kelno universiteto kalbotyros institutas, kur rengiamas projektas apie pabrėžtumą (angl. *prominence*) indoeuropiečių kalbose iš istorinės ir tipologinės perspektyvos.

Jurga Trimonytė Bikeliene

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

LIETUVIŲ LAUDIES DAINŲ PRIEDAINIŲ KAROLIAI: KVAZILEKSINIŲ REFRENŲ TYRIMAS

Leksinės sistemos paribio reiškiniai (mįslių žodžiai, burtų formulės, refrenai ir pan.) visada buvo įdomūs ne tik tyrėjams, bet ir ieškantiems idėjų, kaip patraukliau ir įdomiau kitakalbius mokyti lietuvių kalbos.

Pranešime bus nagrinėjami kvazileksiniai refrenai – tai žodžio savybių turintys refrenai. „Lietuvių liaudies dainyno“ tekstuose šio tipo refrenų reikšmė yra susijusi su pačios dainos teksto prasme. Šie refrenai yra dviejų pogrupių: motyvuoti kvazileksiniai refrenai ir nemotyvuoti kvazileksiniai refrenai.

Motyvuoti kvazileksiniai refrenai susiejami su konkrečiu žodžiu, kitaip sakant, nesunkiai nustatomas žodis, iš kurio jie yra kilę, pvz.: *aguonėle* (aguona), *rūta* (rūta), *lelijela* (lelija), *ievar* (jovaras), *bitela* (bitė), *našloita* (našlaitė) ir t. t. Kvazileksinių refrenų funkciją dažnai atlieka dialektizmai, sutrumpėjusios žodžio formos, kreipiniai, kartais drauge su šalia esančiais garsažodžiais. Šio tipo refrenai sugrupuoti į leksines semantines grupes, pvz.: giminystės ir žmonių bendruomenės (*broličiai*, *martele*, *panaliai*); gyvūnijos (*bite*, *dagile*, *katinėli*, *gegulė*); augalų (*lelija*, *rūta*, *mėtauja*, *ievar*) ir t. t. Kvazileksinių refrenų leksinės semantinės grupės gali būti siauresnės ir platesnės apimties. Be paties bendriausio semantinio požymio, būdingo visiems leksinės semantinės grupės kvazileksiniams refrenams, šių grupių nariai turi ir kitokių požymių, kurie jungia arba skiria kelis refrenus.

Kaip atskirą kvazileksinių refrenų grupę galima išskirti skolinius, dabar vadinamus svetimybėmis. Jų kilmė labai įvairi, tačiau dauguma iš jų yra atkeliavę iš slavų kalbų, pvz.: *dva*, *barina*, *brička*, *dabita*, *dūmo*, *dūmodamu*, *janabrancai*, *navabrancai*, *vasilėli*, *vinagradi*, *lebeda*, *vivat*. Svetimybų vartojimą „Lietuvių liaudies dainyno“ refrenuose galima sieti su įvairiais istoriniais laikotarpiais, kai į lietuvių kalbą atkeliavo kitų kalbų žodžių. Šie žodžiai plito ne tik buitinėje kalboje, bet pateko ir į dainas, kuriose kitų kalbų žodžiai vartojami tam, kad geriau būtų atspindima to meto politinė situacija (Rusijos–Japonijos, Austrijos–Vengrijos, Rusijos–Vokietijos karai, okupacija darė įtaką Lietuvos gyventojams, jų kalbai). Itin dažnai svetimybų pasitaiko „Karinėse-istorinėse dainose“.

Nemotyvuotų kvazileksinių refrenų kilmę nustatyti sudėtinga arba visai neįmanoma, pvz.: *šydar, vydar, rampa, valdasa* ir t. t. Šie refrenai sukurti dėl rimavimo, dainos ritmo, melodijos ar dainavimo ypatumų. Pasi-taiko atsitiktinių garsų samplaikų (kartais sudarytų pagal lietuvių kalbos žodžių darybos, skiemens struktūros taisykles), neturinčių reikšmės, ta-čiau išanalizavus jų fonotaktiką galima pastebėti tam tikrų dėsningumą.

Šio leksikos reiškinių savitumo tyrimai gali būti aktualūs ne tik kalbotyros mokslui, etnologijai, folkloristikai, bet ir ieškantiems būdų, kaip sudominti besimokančiuosius lietuvių kalbos – išverti dainų karolius ir suverti kalbos vėrinį.

Edmundas Trumpa

Latvijos universitetas (Ryga, Latvija)

LIETUVIŲ LITERATŪROS DĖSTYMAS LATVIJOS UNIVERSITETE

Nuo 2003 metų Latvijos universiteto Humanitarinių mokslų fakultete Baltų filologijos bakalauro programos studentams dėstomas privalomas kursas *Lietuvių literatūra*, aprėpiantis visą lietuvių raštijos istoriją: prade-dama nuo pirmųjų XVI a. lietuviškų glosų paminėjimo bei pirmųjų kny-gų, baigiama pastarųjų metų romanais bei poezijos knygomis. Iki 2006 m. seminarai latvių kalba vykdavo vieną kartą, vėliau – du kartus per savaitę, be to, kadangi kursas skirtas lituanistams bei turintiems stipresnius lie-tuvių kalbos pagrindus, dalis paskaitų skaitoma lietuvių kalba. Šis kursas bei dėstymo lietuvių kalba elementai išliko ir 2016 m. panaikinus lituanis-tikos modulį – baltistikos (latvistikos) studentai tebėra pajėgūs klausytis lietuviškų paskaitų, mat *Lietuvių literatūra* dėstoma kaip trijų semestrų lietuvių kalbos kursų tęsinys.

Akivaizdu, kad dėl ribotos kurso apimties lietuvių literatūros procesus atspindėti tenka pasirinktinai, darbų atranką lemia ir ribotas, nė šimto ne-siekiantis, į latvių kalbą verstų kūrinių kiekis. Privalu perskaityti K. Do-nelaičio, Žemaitės, J. Biliūno, V. Mykolaičio-Putino, B. Sruogos, K. Bo-rutos, J. Baltušio, A. Škėmos, S. T. Kondroto, V. Bubnio, R. Granausko, R. Gavelio, J. Ivanauskaitės, S. Parulskio, K. Sabaliauskaitės, A. Šlepiko ir kitų autorių verstinius arba originalius kūrinius. Seminarų metu skaitoma

ir tiesiogiai verčiama visų laikotarpių poezija. Studentai turi parengti du referatus ir vieną pristatymą, vertinamos kūrybiškos vienos pasirinktos kūrinio problemos interpretacijos. Per keliolika metų LU Lituanistikos centre sukaupia keli šimtai referatų, iš kurių geriausiai įvertintus būtų prasminga išleisti straipsnių rinkiniu.

Be to, LU Baltų filologijos magistrantūros studentams 2009–2016 m. tris kartus buvo dėstomas kursas *Šiuolaikinė lietuvių literatūra ir kultūra*, kurio tikslas – nušviesti moderniuosius literatūros procesus po Nepriklausomybės atgavimo 1990 m. Čia lygiomis dalimis dėmesys buvo skiriamas šiuolaikinei poezijai, prozai, dramaturgijai.

Abu kursus yra labai praturtinę kviestiniai lektoriai (L. Laurušaitė, S. Valentas, K. Rutkovska), susitikimai su lietuvių rašytojais Rygoje (J. Marcinkevičius, J. Ivanauskaitė, K. Sabaliauskaitė, S. Parulskis, U. Radzevičiūtė, A. Tapinas). Talentingiausi mūsų studentai sėkmingai darbuojasi lietuvių literatūros vertimo baruose (I. Brūverė, M. Skudra), rašo disertacijas (K. Tilika tiria M. Ivaškevičiaus dramaturgiją), vyksta į konferencijas (I. Bukša). Iš numatomų renginių 2017 m. rudenį, kuriuose dalyvaus ir LU studentai, minėtinas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto seminaras Rygoje bei dar planuojamos Lietuvos rašytojų kūrybinės vertimo dirbtuvės.

Eglė Vaisėtaitė

Vilniaus universitetas (Vilnius, Lietuva)

AR ESAMA LEKSIKOS EROZIJOS EMIGRANTŲ KALBOJE?

Gyvenant emigracijoje ir esant kalbų kontaktams, gimtoji kalba (toliau K1) dažnai nukenčia: ją paveikia gyvenamosios šalies kalba, kitaip tariant, vyksta savotiška kalbos erozija (angl. *language attrition*), t. y. silpnėja K1 kompetencija, menksta šios kalbos raiškos ištekliai (Schmid ir de Bot 210). Erozijos laipsnis gali priklausyti nuo daugelio veiksnių: K1 prestižo priimančiojoje šalyje, socialinio nuotolio tarp imigrantų ir vietinių gyventojų ir pan., bet net ir tuomet, kai sąlygos K1 dominuojančios kalbos atžvilgiu yra palankios, tyrimai rodo, kad atsiranda, pavyzdžiui, žodyno pokyčių: kyla sunkumų prisiminti žodžius, turinčius gana siauras reikšmes ir pan.

(Olshtain ir Barzilay). Manoma, kad kalbų kontaktai žodyną paveikia labiausiai (plg. su fonetika, morfologija ar sintakse) (Schmid 47), o žodžių stoka ar pauzių, bandant prisiminti žodžius, atsiradimas yra pagrindiniai prasidėjusios kalbos erozijos rodikliai (Cherciov 187).

Lietuvos sociolingvistiniai tyrimai atskleidžia, kad patys svetur gyvenantys žmonės pastebi, jog jų gimtoji lietuvių kalba kinta, nebėra tokia pati kaip Lietuvoje gyvenančių žmonių. Šiuo metu vykstančio sociolingvistinio tyrimo „Lietuvių kalba diasporoje: mokėjimas, vartojimas, nykimas“ (vadovė M. Ramonienė, remiamas VLKK) duomenimis, nemaža dalis emigracijoje gyvenančių lietuvių susiduria su žodyno sunkumais (39 proc.), kiek mažiau respondentų patiria nesklaidumą, susijusį su gramatika (25 proc.), rašyba (25 proc.) ar tartimi (20 proc.). Žinoma, tai tik respondentų nuomonė, o ne akivaizdus įrodymas, kad jų K1 pakitusi, bet vis dėlto tai leidžia daryti prielaidą, kad tirtina, kas vyksta su lietuvių kalba emigracijoje.

Šiame pranešime keliamas tikslas – išsiaiškinti, ar emigrantams kyla sunkumų, susijusių su leksikos vartojimu konkrečiuose kontekstuose, ir jei taip, tai kokių. Ieškant atsakymo į iškeltą klausimą klaidų analizės metodu buvo analizuojamos pirmosios kartos emigrantų C testo atliktys (iš viso 100). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad emigrantai akivaizdžiai susiduria su leksikos vartojimo įvairių stilių tekstuose problemomis. Nors C testas suteikia galimybę respondentams gerai apgalvoti atsakymus, net ir neribojami laiko tiriamieji dažnai nepateikė jokie atsakymo varianto (41 proc. iš visų žodyno klaidų) ar pavartojo netinkamą žodį (34 proc. žodyno klaidų). Taip pat yra nemažai atvejų, kai buvo įrašyti neegzistuojantys žodžiai (20 proc. klaidų). Taigi galima daryti prielaidą, kad lietuvių emigrantų K1 leksikos sluoksnio erozijos esama.

Dainius Vaitiekūnas

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

REKLAMOS SEMIOTIKOS INTEGRAVIMAS LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO PROCESĖ

Semiotika, kaip reikšmės teorija ir kaip atidus tekstų skaitymo metodas, gali būti itin naudinga pačiais įvairiausiai didaktiniais aspektais, ypač užsienio baltistikos centruose siekiant dalykų integracijos, efektyvios

lietuvių kalbos ir plataus kultūrinio konteksto dėmės dėstant. Reklamos semiotika yra smarkiai besivystanti Algirdo Juliaus Greimo semiotinės mokyklos sritis. Remiantis jos pasiekimais (J. M. Flochas, D. Tsala ir kt.) galima modeliuoti inovatyvų didaktinį procesą, kuris patraukliai pristaitytų Lietuvos kalbinę, sociokultūrinę situaciją. Reklamos yra manipuliaciniai pranešimai, kurių veiksmingumas priklauso nuo to, ar gerai reklamos gamintojai pažįsta jos adresato, arba tikslinės auditorijos, kompetenciją, polinkius ir geba tomis turimomis žiniomis pasinaudoti pasirinkdami tinkamiausią įtikinėjimo, retorinę strategiją. Veiksmingi reklaminiai pranešimai gali būti ne tik reklamuojamo produkto, bet ir pačios visuomenės informacijos šaltinis. Kad tuo būtų pasinaudojama didaktiniais sumetimais, reklaminiai pranešimai galėtų būti suvokiami kuo platesne reikšme – ne tik kaip įprastiniai plakatai ar filmukai, bet ir kaip vieši užrašai, gaminių ir įmonių pavadinimai, vitrinos, pakuotės ir kt.

Reklaminis pranešimas, kuris yra konstruojamas kaip patrauklus ir dėmesį atkreipiantis pranešimas, tikėtina, gali pajvairinti ir padaryti patrauklesnę ir pačią didaktinę medžiagą. Siekis žaidybiškai aktualizuoti Lietuvos šiuolaikinę kultūrą, jos sąsajas su kitų šalių kultūra gali būti realizuojamas pasinaudojant šiuolaikiniais komercinės, socialinės ir politinės reklamos intertekstais: jiems būdingais sociokultūriniais stereotipais, Lietuvoje plačiai atpažįstamomis nacionalinio istorinio naratyvo ir socialinio diskurso alijacijomis, komunikacinėmis situacijomis, šiuolaikinės kalbos ištekliais. Taip pat verta pasinaudoti reklamose išryškintomis tam tikroms visuomenės grupėms būdingomis aksiologinėmis ir estetikos kategorijomis bei jų realizavimu pranešimo retorikoje diskutuojant apie šiuolaikinę Lietuvos kultūrinę situaciją, kolektyvinę ir individualų estetinį skonį bei vyraujančias laikysenas viešojo gyvenimo aplinkoje. Papildomas argumentas pasinaudoti reklama dėstant lietuvių kalbą ir kultūrą – galimybė lyginti lietuviškas reklamas su vietos studentams gerai pažįstamomis reklamomis.

Gitana Vanagaitė

Lietuvos edukologijos universitetas (Vilnius, Lietuva)

VAIŽGANTAS IR BALTISTIKA

Tradiciškai baltistika yra siejama su istorine ir lyginamąja kalbotyra, o jos tyrimų objektu yra laikomos baltų kalbos. Ši griežta akademinė apibrėžtis šiandien vis labiau plečiasi, o į jos tyrimų lauką yra įtraukiamos literatūros mokslo, istorijos, etnologijos ir kitos su kalbotyra nelabai susijusios disciplinos. Tokiu būdu, pasak Vaido Šeferio, baltistika vis labiau tolsta nuo grynai kalbotyrinės savo orientacijos ir ima panašėti į plačiai suprantamą kultūrologiją. Ji tampa regionų studijomis, o pagrindinis dėmesys skiriamas ne lietuvių ir latvių kalbų studijoms, bet šių šalių istorijai, kultūrai, etnologijai ir literatūrai. Viena vertus, šis baltistikos poslinkis, tariant Vaido Šeferio žodžiais, platesnių kultūros studijų link kelia nerimą tikriesiems baltistams, bet, antra vertus, gali skatinti lyginamąjį žvilgsnį į dviejų baltų šalių kultūrinę tapatybę.

Juozas Tumas-Vaižgantas baltistikos kontekste gali atsirasti tik dėl šiandien išsiplėtusios baltistikos sampratos. Šiame pranešime dėmesys bus sutelktas į paties Vaižganto brošiūrėle vadintą kelionių apybraižą „Aplink Baltiją“, kurioje svarbią vietą užima latviams skirtų apybraižų ciklas „Latviai“. Šiame cikle į latvius, jų charakterį, būdą, kultūrinę ir religinę tapatybę yra žvelgiama iš įvairių perspektyvų, ką rodo apybraižų pavadinimai: „Brolybė su latviais“, „Latvių idėja vienybės su lietuviais“, „Latvių vargai kovoje su vokiečiais“, „Latvių dienraščiai ir partijos“ ir pan.

Apybraižose lygindamas lietuviškąją tapatybę su latviškąja, Vaižgantas randa, kad pagrindinis skirtumas yra susijęs su protestantų tikėjimu: „Pirmiau galvon reikia padėti racionalistinį protestantų tikėjimą, kurs, neveikdamas į jausmus, palieka žmogų šiurkštoku stačiu.“ Racionali prigimtis ir kultūra, lėmusi tvirtą latvių būdą, lėmė kitokį santykį su germanizacija: „Vis dėlto lietuvis negali nepagerbti latvio už tai, kad jis, vokiečių malamas trinamas per 700 metų, ne miltais pavirto, iš kurių vokiečiai būtų galėję kas tinkama išsiminkyti, bet užgrūdytu plienu.“ Tiesa, tvirtas ir racionalus latvio būdas nusileidžia senesnei ir turtingesnei, Vaižganto supratimu, lietuvių kultūrai: „Latvis ima gerbti Lietuvos praeities vyrus ir jais džiaugtis, ima dabartiniams lietuviams kiek dovanoti

tariamąją jų mulkystę, jei iš jų vis dėlto gali išeiti garsūs idėjomis ir darbais žmonės.“

Plačiai kultūrologiškai suprantama baltistika, nebandydamą neigti akademinio šio elitinio mokslo statuso, suteikia galimybę prisiminti didelį abiejų baltų tautų gerbėją Vaižgantą ir jo atidų žvilgnį į Latviją, apimančią ir Lietuvą bei lietuvius.

Pēteris Vanags

Stokholmo universitetas (Stokholmas, Švedija)

BALTŲ KALBŲ STUDIJOS STOKHOLMO UNIVERSITETE: ISTORIJA IR AKTUALIJOS

Baltistikos studijų tradicijos Švedijoje siekia XX amžiaus pradžią. Tuo metu baltistika užsiiminėjo slavistai ar indoeuropeistai, pvz., E. Lidén'as, R. Eckblom'as. Po II pasaulinio karo šalia skandinavų kilmės tyrėjų atsirado ir kalbininkų iš Baltijos išeivijos bendruomenių, pvz., estas P. Arumaa, latviai V. Rūķe-Draviņa, K. Draviņš. Tuo metu baltų kalbos nereguliariai buvo dėstomos Stokholmo, Upsalos ir Lundo universitetuose. Pirmas lietuvių kalbos dėstytojas Stokholme buvo J. Lingis (1939).

Baltistika Stokholmo universitete atsirado V. Rūķės-Draviņos dėka. 1970 metais ji tapo pirmąja baltų kalbų profesore SU. Jos veiklos laikotarpiu (1970–1983) ir buvo parengtos pirmosios baltistikos studijų programos, dėstomi kursai, ginami studentų moksliniai darbai, pradedamos rašyti baltistinės disertacijos. Po V. Rūķės-Draviņos profesoriaus etatą užėmė žinomas norvegų baltistas H. Rinholm'as (1983–1990). Tais metais buvo ginamos pirmosios disertacijos (A. Eiche, I. Dunkele, A. Janeliša-Priedīte, K. Kļava, J. Krēsliņš). Po H. Rinholm'o mirties kurį laiką etatinio profesoriaus nebuvo. Tik 1994 metais profesore tapo latvių kilmės kalbininkė B. Metzāle-Kangere, kuri ėjo šias pareigas iki 2008 m. Tam tikra prasme tai galima pavadinti baltistikos studijų aukščiausiu tašku, nes kaip tik tuo metu (1995–2004) veikė atskiras Baltijos studijų institutas. Tačiau XXI amžiaus pradžioje prasidėjo SU reorganizacija ir institutas, kaip Baltų kalbų skyrius, 2005 metais sujungtas su vokiečių ir suomių, o nuo 2013 metų ir su slavų kalbų studijų institutais. Po 2005 m. apgintos dar šešios baltistinės disertacijos (J. Rozītis, V. Carlemalm, A. Reinsch-Campbell, L. Zaļkalns, V. Bjarnadóttir, Y. Yama-

zaki), taip pat bakalauro ir magistro darbai. Šiuo metu skyriuje rašomos dar trys disertacijos. Skyriuje dirba du profesoriai ir viena lektorė.

Tačiau 2017 metai neatrodo ramūs ir nerūpestingi. Stokholmo baltistų laukia naujas išbandymas – nuo šių metų keičiasi finansavimo tvarka. Iki šiol studentų skaičius nebuvo itin svarbus, o nuo šių metų pagrindiniu rodikliu tampa ne tiek dėstomų kursų kiekis ar jų kokybė, bet registruotų studentų ir jų gautų kreditų skaičius. Tai yra tikras iššūkis SU Baltų kalbų skyriui ir po kelerių metų pamatysime, ar sugebėsime išsilaikyti tarp konkuruojančių specialybių.

Loreta Vilkienė

Vilniaus universitetas (Vilnius, Lietuva)

SU TĖVAIS EMIGRAVĘ VAIKAI: KALBINĖS IR KULTŪRINĖS TAPATYBĖS LIETUVIŠKUMO KLAUSIMAS

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vien 2015 m. iš Lietuvos išvyko 46 489 žmonės, o iš jų – 5 628 vaikai ir paaugliai iki 14 metų (žr. EILA). Kyla klausimas, kokią tapatybę išsiugdys ši grupė, koks bus jų santykis su Lietuva, lietuvių kalba? 2011–2013 m. VU Lituanistinių studijų katedros vykdytas sociolingvistinis projektas „Emigrantų kalba“ (vadovė prof. M. Ramonienė, rėmė VLKK), kuriuo siekta išanalizuoti diasporos sociolingvistinę situaciją, kalbinę elgesį, nuostatas, visa tai siejant ir su tapatybės klausimais. Bendras tiriamųjų skaičius buvo 2 026 asmenys. Dalis respondentų – 167 asmenys – buvo tie, kurie emigravo kartu su tėvais, dar būdami vaikai ar paaugliai. Šios grupės kiekybinės apklausos duomenų analizės rezultatai yra pranešimo pamatas. Be to, rezultatai gretinami tiek su pirmos kartos emigrantų (1 492 asmenys), kurie išvyko patys, tiek su antros kartos (232 tiriamieji), t. y. gimusiųjų ne Lietuvoje, atsakymais. Tiriamoji medžiaga apdorota SPSS programa.

Pranešime keliamas tikslas pateikti įžvalgų apie tikslinės grupės asmenų kalbinės ir kultūrinės tapatybės lietuviškumą. Kalbinė tapatybė suprantama kaip paties individo suvoktas ar kitų jam priskiriamas santykis su komunikavimo priemone (plg. Block 35–36), aptariamam atveju – lietuvių kalba. Tas santykis gvildenamas trimis aspektais: paveldimumo, kom-

petencijos ir afiliacijos (Block 36; Leung, Harris ir Rampton 144–145). Kultūrinė tapatybė suprantama kaip tam tikros individų grupės suvokimas, kuo ji skiriasi nuo kitų grupių, atsižvelgus į kalbą, gyvenimo įpročius, pa-pročius, elgesio normas, vertybes ir pan. Kultūrinę tapatybę atskleidžia asmens kultūrinė savivoka, kitų asmenų kultūrinė prieskyra (Collier 56).

Analizės rezultatai rodo, kad tiriamosios grupės kalbinė tapatybė lie-tuvių kalbos požiūriu yra stipri, tačiau stebimi ir rašymo ir skaitymo ge-bėjimų įsivertinimo poslinkiai. Aiškiai atsiskleidė, kad tiriamiesiems lie-tuvių kalba turi didelę estetinę ir emocinę, tačiau menką pragmatinę vertę. Tiriamųjų kultūrinės tapatybės lietuviškumas yra išjudintas, jie dažniau nei pirmos kartos emigrantai, kurie išvyko iš šalies būdami jau suaugę, tapatinasi su gyvenamąja šalimi, jos kultūra, o ne su Lietuva, kurioje ma-žesnė dalis jaučiasi savi.

Tatjana Vologdina

Vroclavo universitetas (Vroclavas, Lenkija)

MUS JUNGIA LIETUVA. VROCLAVO UNIVERSITETO LIETUVIŲ KALBOS IR KULTŪROS CENTRO VEIKLA

Vroclavo universiteto Lietuvių kalbos ir kultūros studijų centras veikia Lenkų kalbos institute nuo 2000 metų ir tai yra vienas svarbiausių Lietu-vos edukologijos universiteto ir Vroclavo universiteto ilgalaikio bendra-darbiavimo rezultatas. Tos partnerystės pradžia datuojama 1968 m., kai anuometinis Vilniaus valstybinis pedagoginis institutas ir Vroclavo uni-versitetas pasirašė bendradarbiavimo sutartį, kuri jau beveik 50 metų lei-džia gražiai bendrauti, draugauti, dalytis patirtimi, puoselėti lituanistiką Vroclavo universitete.

Kiekvienais metais į Lietuvių kalbos ir kultūros studijas ateina gru-pė Vroclavo universiteto studentų, kurie dvejus metus mokosi lietuvių kalbos, literatūros, kultūros ir istorijos, dalyvauja įvairiose programose, mainuose, kursuose ir pan. Ypač palankios galimybės atsirado įgyvendi-nant Lietuvos edukologijos universiteto vykdomą projektą „Lituanistikos (Baltistikos) centrų akademinio mobilumo skatinimas ir tarptautiškumo plėtra“. Nuo 2013 metų Centras aktyviai dalyvauja visuose projekto rengi-niuose (konferencijose, stovyklose, studijose, praktikose ir t. t.).

2006 m. Vroclavo universitete buvo įsteigta Studentų mokslinė lituanistų organizacija „Labas“, kuri nuo pirmųjų dienų aktyviai skleidžia žinias apie Lietuvą Vroclavo mieste. Kad kopdami akademinės karjeros laiptais studentai neturėtų palikti organizacijos „Labas“, 2013 m. rudenį buvo įsteigtas šios organizacijos doktorantų pakopos atitikmuo.

Pranešime atskleidžiama Centro struktūra, veikla ir renginiai, iš kurių ypač bus išskirtas svarbiausias Vroclavo lituanistikos pasiekimas – Tarp-tautinis lituanistų kongresas.

Jolanta Zabarskaitė

Lietuvių kalbos institutas (Vilnius, Lietuva)

EKONOMINĖ LINGVISTIKA – TARPSRITINIŲ TYRIMŲ LAUKAS

XXI amžiuje kalba / tarmė tampa ir a) kūrybos medžiaga (kalbos / tarmės semantikos, asociatyvių tinklų, prasminių struktūrų ir kt. klodai), ir b) įrankis (kalbos / tarmės poveikio metodologija, priemonės ir būdai), ir c) kūrybiškumo konstravimo instrukcija (kalba / tarme paremti kūrybiškumo konstravimo, kūrybinių idėjų sukūrimo ir įgyvendinimo metodai). Kitas svarbus veiksnys – virtualioji erdvė, į kurią keliasi materialūs pasaulis ir kuris sujungia idealybę ir materialybę taip, kad jų ribos išnyksta.

Kad būtų galima naudoti kalbos / tarmės potencialą, reikia suprasti, kokie pokyčiai veikia kalbą² XXI amžiuje, kodėl ir kaip atsiranda naujos kalbos naudojimo (ne vartojimo) ideologijos, metodologijos ir konkretūs metodai.

Postmodernioje kūrybos ekonomikoje kalba / tarmė kuria ne tik tradiciškai atpažįstamą kultūrinę pridėtinę vertę, bet tinkamai naudojama ir organizuojama, duoda ekonominę ir socialinę naudą.

Pokyčiai sukuria poreikį plėsti ir tirti kalbos / tarmės suvokimą, formuoti naujus metodus kalbos kūrybinei potencialui atskleisti ir jos galiai panaudoti.

² Nors kalbama tik apie kalbą, visi aptariamieji procesai ir reiškiniai taip pat tinka ir tarmei, tik mažesniu – regioniniu – lygiu.

Ekonominės lingvistikos tyrimų laukas integruoja tarpdisciplininį požiūrį ir tarpsritinius metodus (kognityvinės semantikos, pragmatikos, etimologijos, kalbos technologijų ir kt.).

Eglė Žurauskaitė

Vašingtono universitetas (Vašingtonas, Jungtinės Amerikos Valstijos)

KALBA TA PATI, STUDENTAI KITI: LIETUVIŲ KALBOS, KAIP UŽSIENIO KALBOS, MOKYMO LIETUVOJE IR AMERIKOJE PALYGINIMAS

Baltistikos studijų centras Vašingtono universitete – viena iš nedaugelio vietų Amerikoje, kur galima ne tik išmokti lietuvių kalbą, bet ir susipažinti su Lietuvos literatūra, istorija, kultūra. Šis Baltistikos studijų centras buvo įkurtas 1994 metais Skandinavistikos katedroje ir tokiu būdu studentams buvo suteikta galimybė mokytis tiek Skandinavijos, tiek Baltijos regiono šalių kalbų bei susipažinti su šalių kultūromis. Taip pat ne vienas mokslinis darbas buvo parašytas Lietuvos ekonomikos, politikos, istorijos temomis.

Kalbų mokymas yra Skandinavistikos katedros pagrindas, todėl svarbu aptarti lietuvių kalbos mokymą Vašingtono universitete ir su tuo susijusius iššūkius. Pirmiausia, siekiant, kad tiek mokymo, tiek mokymosi procesai būtų efektyvūs, reikia apsibrėžti, kokia yra tikslinės kalbos besimokančiųjų grupė. Kad būtų pasiektas šis tikslas, buvo paprašyta lietuvių, latvių ir estų kalbų studentų Vašingtono universitete užpildyti klausimyną. Jį sudarė trys dalys: pirmoje dalyje pateiktais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, kokie yra studentų lūkesčiai mokantis kalbos, antroje dalyje pateikti klausimai padėjo įvertinti veiklą, atliekamą paskaitų metu, o trečiosios klausimyno dalies atsakymai suteikė įžvalgų apie klasėje naudojamas mokymo(si) priemones. Išanalizavus pateiktus studentų atsakymus paaiškėjo, kad lietuvių, latvių ir estų kalbos, kaip užsienio kalbos, studentai Baltijos šalyse ir aptariamų kalbų studentai Amerikoje tikslinę kalbą mokosi dėl skirtingų priežasčių. Neretas studentas Amerikoje nori išmokti savo senelių kalbą, todėl dažnai vienoje klasėje yra lietuvių kalbos, kaip paveldėtosios, ir lietuvių kalbos, kaip svetimosios kalbos, besimokantieji. Tokia grupės charakteristika ypatinga tuo, kad skiriasi mokinių santykis

su kalba bei kultūra: paveldėtosios kalbos besimokantieji tapatina save su ta kalba ir kultūra, o kalbos kaip nepaveldėtosios besimokantieji netapatina. Taip pat studentai turi skirtingą užsienio kalbų mokymosi patirtį: ne visiems Amerikos studentams yra pažįstamos kalbos mokslo sąvokos, pavyzdžiui, *vienaskaita* (angl. *Singular*). Be to, yra skirtingas poreikis tiek klasėje praktikuojamų komunikacinių situacijų, tiek naudojamų moky-mo(si) priemonių.

Taigi nors atrodytų, kad tiek Lietuvoje, tiek Amerikoje besimokančiųjų lietuvių kalbos studentų tikslas yra tas pats – išmokti lietuvių kalbą, tačiau priemonės tam tikslui pasiekti turi būti naudojamos skirtingos: Amerikos studentams skirtoje mokymo priemonėje turėtų būti pateikti kalbos mokslo sąvokų paaiškinimai, į klasės veiklą turėtų būti įtraukta daugiau sociokultūrinių žinių, komunikacinės situacijos turi būti tikėtinos Amerikos lietuviams ir mokymo(si) proceso metu turi būti naudojama daugiau informacinių-komunikacinių technologijų.

Тамара Королева, Елена Торпакова, Татьяна Роденко

Черняховский педагогический институт (Черняховск, Россия)

ПОНИМАНИЕ КУЛЬТУРНОГО ТЕКСТА – ОДНО ИЗ УСЛОВИЙ СМЫСЛОВЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ЛИЧНОСТИ

Наиболее типичным случаем, с которым сталкиваются преподаватели высшей школы, работая со студентами 1 курса, является тот факт, что при завершении школьного обучения у них отмечаются блокирование, подавление творчества, сложности в процессе понимания культурных текстов, ведения диалога.

Вместе с тем, не так много исследований, посвященных изучению изменений, происходящих с человеком в процессе обучения. Причиной этого является то, что психологи лишь не давно признали, что «взрослые тоже растут».

В процессе обучения студентов на 1 курсе нам и уделялось особое внимание организации «пространства понимания», которое включает в себя: создание атмосферы доброжелательности, совместного творческого поиска путей решения проблем, возникающих как в

процессе обучения, так и в предстоящей профессиональной деятельности; различные формы мысли деятельности; переход от репродуктивного воспроизведения знаний к осмыслению и пониманию не только изучаемого материала, но и реального взаимодействия «здесь-и-теперь».

В контексте нашего исследования весь процесс обучения можно рассматривать как решение одной большой «задачи на смысл». В нашем опыте это достигалось в процессе исследования художественных, философских и научных текстов, содержательного анализа сочинений «В чем преимущество моего сегодняшнего обучения в педагогическом институте». Так, описывая ретроспективно свои переживания при работе с текстом М. Бубера «Я и Ты», К. Донелайтеса «Времена года», студенты отмечали, что при самостоятельной работе над текстом он показался им не только непонятным, но и вызывал раздражение.

Процессу анализа текста предшествовал о совместное исследование того, что представляет собой процесс понимания. Эта беседа создавала благоприятную почву для восприятия и осмысления текста. За тем работа строилась в группах, тьюторами в которых были студенты.

Понимание текста осуществлялось на трех уровнях: абстрактно-теоретическом, эмпирическом и экзистенциальном. Они начали обращаться к нему не только в процессе изучения других дисциплин – психологии, философии, но и анализируя общение здесь и теперь. Понимание подготовило почву для смысла строительства: критические перестройки – кризисы жизни (Ф. Василюк); личностны евклады (В. А. Петровский); художественное переживание (Д. А. Леонтьев).

Работа с культурными текстами на основе герменевтического подхода вызывает затруднения, интерес и удивление. Изучив поэму «Времена года» К. Донелайтиса, обучающиеся выделили основные концепты, заложенные в произведении: душа, судьба, дом. Жизнь, по Донелайтису, идет полосами: горе – радость... «В досталь нагоревавшись, мы радость в друг обретаем». Может быть, судьба готовит испытания человеку для того, что бы он стремился вырваться из нищеты и унижения? Труд помогает человеку ощутить единство своей

судьбы с миром. Люди, лишившись труда, теряют человеческий облик. Каждый из нас сам определяет свою судьбу посредством своих решений и поступков в течение жизни».

Одна из участниц, наиболее негативно настроенных в начале занятий по отношению к тексту М. Бубера «Я и Ты», К. Донелайтеса «Времена года», сказала: «Я чувствую, что сегодня во мне что-то изменилось – словно глаза открылись и крылья выросли. Я поняла, что способна понять то, что было недоступно в начале. Значит, я могу измениться».

На ценностно-смысловом уровне изменения проявляются в том, что у студентов стали более выражены цели в жизни, возросла удовлетворенность самореализацией. На интеллектуальном уровне изменения проявились в расширении сферы интересов, в повышении продуктивности мышления, повышении уровня рефлексии, развитии гибкости и прогностичности мышления. На поведенческом уровне изменения проявились в развитии гибкости и вариативности поведения.

ISBN 978-609-471-097-1

Redagavo *Regina Rinkauskienė*
Maketavo *Donaldas Petrauskas*
Viršelio autorė *Dalia Raicevičiūtė*

SL 605. 5 sp. l. Tir. 120 egz. Užsak. Nr. 17-018
Išleido ir spausdino Lietuvos edukologijos universiteto leidykla
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
Tel. +370 5 233 3593, el. p. leidykla@leu.lt